Interprovinciaal Overleg
van, voor en door provincies

BIJ12
Werkt voor provincies

Begroting en Jaarplan Interprovinciaal Overleg 2027

Interprovinciaal Overleg
Gezamenlijke provincies
WWW.IPO.NL · WWW.BIJ12.NL

Inhoudsopgave

Inleiding 3
Leeswijzer 5
Financieel totaalbeeld 5
1. Bestuur- en Verenigingszaken 7
1.1. Bestuur- en Verenigingszaken 8
2. Beleidsvoorbereiding 10
2.1. Ruimte en Leefomgeving 12
2.2. Bereikbaarheid en Infrastructuur 17
2.3. Landelijk Gebied 21
2.4. Klimaat en Energie 26
2.5. Regionale economie en Cultuur 29
2.6. Financiën en Openbaar Bestuur 32
2.7. Digitalisering 33
2.8. Werkgeverszaken 35
3. Ondersteuning provinciale uitvoering door BIJ12 37
3.1. Expertiseteam Stikstof & Natura 2000 39
3.2. Natuurinformatie en Natuurbeheer 41
3.3. Faunazaken 44
3.4. AdviesCommissie Schade Grondwater (ACSG) 46
3.5. Gemeenschappelijke Beheer Organisatie (GBO-provincies) 48
4. Overige ramingen en uitkeringen 50
4.1. Overige ramingen 51
4.2. Overige uitkeringen 52
Paragrafen 53
Bijlagen 58
Bijlage 1. Specificatie bijdragen per provincie 2027 59
Bijlage 2. Specificatie lasten en baten 60
Bijlage 3. Afkortingen 61

Inleiding

Voor u ligt de Begroting 2027 van de Vereniging IPO. Deze begroting bouwt voort op de Meerjarenraming 2027-2029 zoals vastgesteld bij de Begroting 2026. Het is aangevuld met de ontwikkelingen en voorstellen die zijn opgenomen in de Tussenrapportage 2026 en de Conceptbegroting 2027. Daarnaast is rekening gehouden met de besluitvorming van de Algemene Vergadering over de Jaarstukken 2025.

De provincies staan ook in 2027 voor grote maatschappelijke opgaven. Onderwerpen als stikstof en natuurherstel, woningbouw en netcongestie vragen om een gezamenlijke inzet van provincies, medeoverheden en maatschappelijke partners. De Vereniging IPO ondersteunt de provincies daarbij door gezamenlijke standpunten voor te bereiden. En ook de belangen te behartigen richting Rijk en Europa, kennis te ontwikkelen en te delen en waar nodig uitvoeringstaken namens de provincies te organiseren.

Het jaar 2027 is speciaal omdat in maart de Provinciale Statenverkiezingen plaatsvinden. De verkiezingen brengen ook binnen de vereniging veranderingen met zich mee. Nieuwe leden van de Algemene Vergadering, nieuwe IPO-bestuurders en leden van de Bestuurlijke Adviescommissies zullen hun rol binnen het IPO oppakken. De Vereniging IPO ondersteunt deze vertegenwoordigers bij hun aantreden en zorgt ervoor dat de bestuurlijke overgang binnen de vereniging zorgvuldig verloopt. Daarnaast faciliteren wij het proces om te komen tot een nieuw bestuursprogramma voor de Statenperiode 2027-2031.

Ook blijft de vereniging werken aan de verdere ontwikkeling van haar eigen organisatie. In de Conceptbegroting 2027 is nadrukkelijk aandacht gevraagd voor de bestuurlijke opdracht Basis op orde. De afgelopen jaren is de vereniging sterk gegroeid in taken. Deze groei vertaalt zich in een toegenomen financiële omvang en een toenemende complexiteit van werkzaamheden. Hoewel de organisatie zich inhoudelijk heeft ontwikkeld, is de basis van de organisatie niet evenredig meegegroeid. Als gevolg daarvan zijn verbeteringen en activiteiten die feitelijk structureel van aard zijn, regelmatig incidenteel gefinancierd en georganiseerd. Dit heeft geleid tot kwetsbaarheid en versnippering in de organisatie: veel handmatig werk, beperkte structurele borging, en een fragiele basis onder de organisatie die inmiddels aanzienlijk in omvang en complexiteit is gegroeid. De rek in deze manier van werken is eruit. Zonder gerichte versterking nemen risico’s, werkdruk en afhankelijkheid van tijdelijke oplossingen verder toe.

Het op orde brengen van de bedrijfsvoering is daarom geen op zichzelf staand verbetertraject, maar onderdeel van een bredere organisatieontwikkeling. Het doel van deze ontwikkeling is het realiseren van een sterk fundament voor de toekomst waarop kan worden doorgebouwd om de organisatie in staat te stellen om bij te dragen aan het realiseren van de bestuurlijke ambities van de provincies.

Onderdeel van deze ontwikkeling is het verder professionaliseren van de Planning & Control-cyclus. Wij introduceerden onder andere de nieuwe P&C-documenten en een verdere verbetering van de financiële transparantie en bestuurlijke verantwoording. Ook in 2027 zetten wij deze ontwikkeling voort. Door verdere versterking van sturing, risicomanagement, begrotingsinzicht en verantwoording

werken wij aan een organisatie die beter in staat is om bestuurlijke keuzes inzichtelijk te maken en hierover helder verantwoording af te leggen.

2027 staat daarnaast in het teken van een intensieve samenwerking met het kabinet-Jetten. Het kabinet heeft nadrukkelijk gekozen voor een bestuursstijl waarin samenwerking met medeoverheden een belangrijke plaats inneemt. Op diverse dossiers hebben provincies, het IPO en BIJ12 de afgelopen periode actief bijgedragen aan de totstandkoming en uitvoering van nationaal beleid. Deze samenwerking levert kansen op voor een effectievere aanpak van maatschappelijke opgaven, maar vraagt tegelijkertijd om blijvende aandacht, investering in onderlinge relaties en een sterke inhoudelijke en financiële positie van de provincies. IPO investeert in de samenwerking met kabinet, departementen en medeoverheden met daarbij de provinciale belangen, verantwoordelijkheden en opgaven nadrukkelijk in het vizier.

Net als voorgaande jaren geeft deze begroting inzicht in de wijze waarop de Vereniging IPO de gezamenlijke provinciale ambities in 2027 ondersteunt. De begroting laat zien welke doelen wij nastreven, welke activiteiten daarvoor worden uitgevoerd en welke middelen daarvoor nodig zijn. Daarmee vormt deze begroting niet alleen een financieel kader, maar ook een weerspiegeling van de gezamenlijke inzet van de twaalf provincies voor de opgaven van vandaag en morgen.

Leeswijzer

De Begroting 2027 van de Vereniging IPO bestaat uit vier delen:

1. Bestuurs- en Verenigingszaken
2. Beleidsvoorbereiding
3. Ondersteuning provinciale uitvoering door BIJ12
4. Overige ramingen en uitkeringen.

Ieder deel bestaat uit één of meer programma's waarbij we (met uitzondering van deel 4) per programma ingaan op de volgende vragen:

- Wat zijn onze doelen (volgend uit het Bestuursprogramma 2023-2027)
- Wat gaan we daarvoor in 2027 doen
- Wat zijn de risico's (voor zover specifiek van toepassing op het programma)
- Wat mag het kosten (waarbij de voornaamste verschillen binnen de programmalasten en -baten en de directe personeelslasten tussen de jaarschijven zijn toegelicht. De toelichting op de overige apparaatslasten is weergegeven in de paragraaf Bedrijfsvoering).
  Hierbij maken we gebruik van een tabel waarbij we onderscheid maken in lasten, baten en het saldo over de volgende jaarschijven:
  - Rekening 2025
  - Begroting 2026 incl. Tussenrapportage 2026
  - Begroting 2027
  - Meerjarenraming 2028 tot en met 2030.

Daarnaast hebben we in de begroting een aparte paragraaf opgenomen over onze bedrijfsvoering.

Toerekening lasten en baten

In onze begroting rekenen we de lasten en baten integraal toe aan de programma's.

- De programmalasten en -baten (zoals onderzoeken, bijdragen aan derden en subsidies) worden 1 op 1 toegerekend aan de betreffende inhoudelijke opgave binnen de programma's.
- De apparaatslasten (personeelslasten, facilitaire lasten, ICT-lasten etc.) worden toegerekend naar rato van de aan inhoudelijke opgaven toerekenbare formatie.

Financieel totaalbeeld

In de Conceptbegroting 2027 hebben wij aangegeven dat de verwachte omvang van de Verenigingsbegroting 2027 uit zou komen op afgerond € 85,9 miljoen. De nu voorliggende definitieve Begroting 2027 is € 1,4 miljoen lager, namelijk € 84,5 miljoen. Het verschil wordt als volgt verklaard:

1. In de Begroting 2027 is rekening gehouden met één aanvullend begrotingsvoorstel. Binnen het programma Digitalisering worden € 0,1 miljoen aanvullende middelen geraamd die gedekt worden uit een subsidie vanuit het ministerie van BZK. Hierdoor stijgt de omvang van de begroting met € 0,1 miljoen.
2. In de Begroting 2027 is ten opzichte van de Conceptbegroting 2027 een technische correctie van € 1,5 miljoen doorgevoerd. De correctie betreft de presentatie van lasten en baten bij één begrotingsvoorstel.
3. Via de Conceptbegroting 2027 is € 7,2 miljoen aan middelen overgeheveld naar de Raming kassiersfunctie 2027. De bijbehorende indexatie (€ 0,3 miljoen) en de resterende middelen voor

Digitaal Stelsel Omgevingswet (€ 0,2 miljoen) worden nu via de definitieve Begroting 2027 overgeheveld waardoor de omvang van de begroting totaal € 0,5 miljoen lager wordt.

4. Bij het opstellen van de Conceptbegroting 2027 zijn wij -conform onze reguliere werkwijze- voor het indexeren van de personeelslasten uitgegaan van de cijfers van de Macro Economische Verkenning (MEV) van het CPB. Deze MEV van het CPB gaf een procentuele stijging van 4.2% aan voor 2027. Nu de nieuwe CAO is vastgesteld, komt de werkelijke CAO-stijging op afgerond 5,1% uit. Dit heeft tot gevolg dat er onvoldoende middelen in onze begroting aanwezig zijn, ter dekking van de structureel hogere salarislasten. Het betreft een bedrag van afgerond € 0,5 miljoen structureel, op een salarissom van € 42,0 miljoen. Hierdoor stijgt de omvang van de begroting met € 0,5 miljoen.

Van de hierboven toegelichte wijzigingen, heeft alleen de vierde wijziging gevolgen voor de bijdragen van de provincies.

In de volgende tabel hebben wij de voorgaande wijzigingen overzichtelijk weergegeven.

	Begroting	Meerjarenraming		
	2027	2028	2029	2030
Totale lasten Conceptbegroting 2027	85.924	83.048	83.501	81.188
1. Aanvullende middelen voor Programma digitalisering	113			
2. Technische correctie t.o.v. de CB2027: Lagere baten i.p.v. hogere laste	-1.488	-1.488	-1.488	-1.488
3. Overheveling naar Raming kassiersfunctie 2027	-515	-753	-993	-993
4. Effect doorrekening CAO effecten	486	495	487	487
Totaal lasten	**84.520**	**81.302**	**81.506**	**79.193**

x € 1.000

Voor een specificatie van deze bedragen, als ook van de baten, wordt verwezen naar bijlage 2.

1. BESTUURS- EN VERENIGINGSZAKEN

1.1. Bestuur- en Verenigingszaken

Wat zijn onze doelen (volgens Bestuursprogramma 2023-2027)

De toenemende complexiteit van de maatschappelijke opgaven vragen om een nieuwe manier van denken en organiseren. De samenleving en medeoverheden hebben hoge verwachtingen van de rol van provincies als middenbestuur en een IPO-vereniging die vanuit een integrale blik slagvaardig voorziet in wat er nodig is op het vlak van belangenbehartiging, beleidsvoorbereiding, kennis én uitvoering. Voor het IPO staat de Statenperiode 2023 - 2027 daarom in het teken van slagvaardigheid, ofwel 'in staat en bereid zijn om gezamenlijk en tijdig te handelen als dat nodig of gewenst is'. Dat doen we door:

1. De Provinciale Staten en de Algemene Vergadering te betrekken bij onze verenigingsactiviteiten.
2. De banden in ons onderlinge interprovinciale netwerk en ons externe netwerk aan te halen en te benutten.
3. Het beter benutten van de samenhang tussen de Europese speerpunten van de gezamenlijke provincies en de (meer nationaal gerichte) speerpunten.

Wat gaan we daarvoor in 2027 doen

- Investeren in de samenwerking met een nieuw kabinet, met als speerpunten de integrale aanpak van maatschappelijke vraagstukken en overkoepelende bestuurlijke en financiële verhoudingen.
- We blijven ons samen met VNG, UvW en BZK inzetten voor een waardevol structureel Overhedenoverleg.
- Mede op basis van de evaluatie van de commissiestructuur, blijven we ons inzetten om de slagvaardigheid van de vereniging te verbeteren.
- Mede aan de hand van de uitkomsten rondom het traject ‘Slagvaardige Vereniging’ verbeteren we de samenwerking tussen AV, het bestuur, de Staten en de organisatie van de vereniging IPO.
- Voortzetten en verder brengen van de doorontwikkeling van de Planning & Control-cyclus.
- Regelmatig (fysiek en digitaal) bijeenkomsten organiseren voor en met het netwerk van de vereniging zoals themabijeenkomsten, webinars, netwerk- en inspiratiesessies, werkbezoeken en het IPO Jaarcongres.
- Implementatie en versterking van de samenwerking rond kennisontwikkeling op provinciaal en interprovinciaal niveau, inclusief de uitbouw van het gezamenlijke kennisnetwerk met de landelijke adviesorganen.
- Samenwerking tussen het HNP, IPO-bureau en BIJ12 intensiveren, zowel op inhoud als in onze werkwijze.
- Continuering van de samenwerking met Europa Decentraal; het informatiepunt voor alle vragen met betrekking tot Europese regelgeving en staatssteun.
- In 2027 vinden de Provinciale Statenverkiezingen plaats, wat leidt tot een nieuwe samenstelling van de Provinciale Staten en nieuwe colleges van GS. Dit brengt binnen de vereniging veranderingen met zich mee, waaronder de benoeming van nieuwe Algemene Vergadering, IPO-bestuurders en leden van Bestuurlijke Adviescommissies. Het verenigingsbureau ondersteunt deze nieuwe vertegenwoordigers bij hun aantreden bij IPO.
- Faciliteren van het proces richting een nieuw bestuursprogramma voor de komende Statenperiode 2027-2031.

Wat zijn de risico's

Niet specifiek voor dit programma.

Wat zijn de kosten

	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Meerjarenraming 2028	2029	2030
1.1. Bestuurs- en Verenigingszaken						
Lasten						
Programmalasten	735	615	730	720	720	720
Directe personeelslasten	2.685	3.589	4.132	4.134	4.112	4.112
Overige apparaatslasten	1.283	1.612	1.765	1.657	1.657	1.657
Totaal lasten	**4.703**	**5.817**	**6.628**	**6.510**	**6.489**	**6.489**
Baten						
Subsidies	0	0	0	0	0	0
Overig	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Saldo	**4.703**	**5.817**	**6.628**	**6.510**	**6.489**	**6.489**

x € 1.000

Toelichting

In de lasten zijn de voorstellen uit de Tussenrapportage 2026 en de Conceptbegroting 2027 verwerkt.

- In de programmalasten is rekening gehouden met extra middelen voor het optimaliseren van de betrokkenheid van Statenleden bij de IPO-vereniging en voor het aanpassen van de statuten.
- De programmalasten zijn verlaagd in verband met de bestuurlijke opdracht Ontleden verenigingsbegroting.

In de Begroting 2026 (na wijziging) is alle communicatiecapaciteit begroot binnen dit programma. Dat verklaart de toename in de directe personeelslasten vanaf dat jaar ten opzichte van 2025.

2. BELEIDSVOORBEREIDING

In dit deel behandelen we de gezamenlijke doelen voor de provincies in 2027 op al onze beleidsdossiers, de activiteiten wij als IPO-vereniging ondernemen om het behalen van deze doelen te ondersteunen en de risico's die we daarbij voor ons zien.

In algemene zin ondersteunt IPO ook in 2027 de provincies in hun opgaven door:

- Het ophalen van gezamenlijke bestuurlijke standpunten.
- Te zorgen voor een efficiënt adviserings- en besluitvormingsproces met AAC, BAC en IPO-bestuur.
- Voor bestuurlijke standpunten steun te vinden bij andere overheden en maatschappelijke organisaties.
- Bestuurlijke standpunten naar voren te brengen in ambtelijke overleggen met departementen om daarmee invloed op beleid te hebben. Provincies te ondersteunen om te komen tot duidelijke (samenwerkings-)afspraken met het Rijk, waarbij ieder bijdraagt vanuit de eigen rol en verantwoordelijkheden.
- Inzet van lobby, communicatie en kennisuitwisseling.

2.1. Ruimte en Leefomgeving

Wat zijn onze doelen (volgens Bestuursprogramma 2023-2027)

1. De ruimtelijke voorstellen worden opgenomen in de Nota Ruimte en provinciaal omgevingsbeleid (visie en verordening). Departementen voelen en tonen zich partner in de realisatie. Ambities en middelen zijn in balans, dankzij een goede gezamenlijke programmering, afgestemd tussen Rijk en provincies.
2. Provincies kunnen hun bestuurlijke woningbouwafspraken realiseren, doordat heldere randvoorwaarden zijn ingevuld, waarbij ruimte is voor regionaal maatwerk. Er is bovendien wetgeving waarmee provincies sturing geven aan het realiseren van de woonopgave (inclusief 2/3e in het sociale en betaalbare segment). Daarbij zijn de woningbouwplannen toekomstbestendig.
3. De structurerende keuzes uit Water en Bodem Sturend (WBS) worden geïmplementeerd en waar nodig juridisch geborgd in provinciale programma's landelijk gebied, gebiedsprocessen en provinciaal omgevingsbeleid. Provincies zijn in staat hun rol te pakken (toezicht op waterschappen, regulering grondgebruik, ruimtelijke maatregelen, vergunningverlening) om bij te dragen aan het behalen van de doelen van de Kaderrichtlijn Water in 2027. Daarbij geldt 'meten is weten': hoe gerichter we weten waar vervuiling vandaan komt, hoe sneller we de waterkwaliteit kunnen verbeteren.
4. Provincies zijn in staat gezonde leefomgeving (als wettelijke taak onder de Omgevingswet) te verankeren in het beleid, waarbij de verschuiving in het rijksbeleid; 'gezondheid als sturend principe', wordt meegewogen.
5. Provincies zijn in staat nadrukkelijk invulling te geven aan een samenhangend leefomgevingsbeleid. Inspanning is nodig om te borgen dat de randvoorwaarden zijn ingevuld om een gezonde, duurzame en veilige leefomgeving te kunnen bewerkstelligen binnen de provinciale bevoegdheden.
6. Een goed functionerend stelsel voor vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) is voor provincies van belang en daarom werken de provincies aan robuuste en toekomstbestendige omgevingsdiensten binnen een versterkt stelsel als geheel. Voor dit proces is een langjarige inspanning nodig door alle VTH-partners, waarbij de provincies hun eigen rol (her)formuleren als aanvulling op de stelselverantwoordelijkheid van het Rijk.

Wat gaan we daarvoor in 2027 doen

Ruimte

- In 2026 is NOVEX Spoor provincies en het proces rondom de Ruimtelijke arrangementen geactualiseerd. Op basis van deze afspraken zullen de eerste ronde Ruimtelijke arrangementen worden gemonitord en geactualiseerd.
- Inzet is dat het Rijk haar ruimtelijke keuzes in samenhang maakt en interdepartementaal afstemt. Afwenteling van Rijkskeuzes op provincies moet worden voorkomen. De balans tussen 'level playing field' op rijksniveau versus regionaal maatwerk en provinciale positie (als gebiedsregisseur) is daarin belangrijk.
- Met de definitieve Nota ruimte staat in 2027 en daarna het ontwikkelen van instrumenten centraal om de uitvoeringskracht van de ruimtelijke voorstellen te versterken. Als IPO doen we aan belangenbehartiging om te zorgen voor uitvoerbaar instrumentarium.

Wonen

- In 2026 werkt het kabinet, met de Taskforce Versnelling Woningbouw, aan een actieplan ter versnelling van de woningbouwrealisatie. In 2027 en daarna zullen alle acties, deels interbestuurlijke, moeten worden uitgewerkt en gerealiseerd. Als IPO doen we aan belangenbehartiging om te zorgen dat acties, conform onze bestuurlijke opdrachten, worden uitgewerkt en gerealiseerd.
- Het bewaken van de Woontop-afspraken: inzet op voldoende financiën, adequate regelgeving (standaardisatie en uniformering), het beter benutten van de bestaande voorraad, innovatieve bouwwijzen en de Publiek Private Monitor.
- De Wet versterking regie volkshuisvesting is op 1 juni 2026 in werking getreden. De onderliggende regelgeving treedt op 1 januari 2027 in werking. In 2027 staat vanuit IPO kennisuitwisseling tussen provincies centraal op o.a. de totstandkoming van de provinciale volkshuisvestingprogramma's.
- Inzet om samen met VNG en Aedes uitvoering te geven aan wederkerige afspraken met het Rijk (voorzien in najaar 2026) gericht op instrumentarium en (financiële) ondersteuning bij huisvesting van aandachtgroepen
- Tot stand brengen van een interbestuurlijke aanpak over de modernisering van het Besluit bouwwerken leefomgeving (toekomstbestendig bouwen), samen met kabinet, de gemeenten (VNG) en de waterschappen (UvW).
- Inzet op het inzichtelijk maken welke randvoorwaarden het meest belemmerend zijn voor de realisatie van de woningbouw. Dit is nodig voor de voortdurende agendering van de invulling van condities en randvoorwaarden voor de realisatie van de woondeals in het BO VRO.
- Belangenbehartiging om de juiste financiële condities te creëren voor onrendabele publieke toppen in woningbouw, bereikbaarheid etc.

Water

- Samenwerken met het Rijk en andere koepelorganisaties op Water en Bodem Sturend (WBS) aan een gedragen narratief. De inzet richt zich op de juridische verankering en borging van structurerende rijkskeuzes in Besluit Kwaliteit Leefomgeving en Besluit Bouwwerken Leefomgeving.
- Inzet plegen op het rijksbeleid en -normering voor de WBS zodat provincies de juiste uitvoeringscondities krijgen.
- Inzet op een IPO-standpunt op (en eventuele uitvoeringsagenda) het omgaan met watertekorten voor functies als natuur, landbouw en bedrijven.
- In het Impulsprogramma Kader Richtlijn Water (KRW) is de inzet van IPO gericht op het borgen van de juiste randvoorwaarden, bij het Rijk en andere stakeholders, die nodig zijn om invulling te geven aan de provinciale bevoegdheden. De inzet op het 8e Nitraatactieprogramma, beleid gewasbeschermingsmiddelen en indirecte lozingen hangt hier mee samen.
- Met het Rijk, medeoverheden en sectorpartners uitwerking geven aan convenantafspraken over gewasbeschermingsmiddelen, inclusief belangenbehartiging voor het toelatingsbeleid.
- Inzet op verhoogde urgentie van drinkwaterbesparing - bij de andere partners - binnen het Nationaal Plan van Aanpak drinkwaterbesparing. Inzet is dat het Rijk (Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties) mogelijkheden voor drinkwaterbesparing/via doelvoorschriften in Omgevingswet/BBL faciliteert vanuit een level playing field-insteek met ruimte voor maatwerk (als onderdeel van de modernisering BBL).
- Het in beeld brengen van de ruimtelijke drinkwateropgaven in Rijksdossiers (o.a. Nationaal Waterprogramma en programma Bodem, Ondergrond en Grondwater), mede vanuit het Landelijke Actieprogramma beschikbaarheid drinkwaterbronnen.
- Met het Rijk, gemeenten en waterschappen komen tot een adequate en werkzame implementatie van de EU-bodemmonitoringsrichtlijn. Met meer aandacht voor juridische

verankering (onder de omgevingswet) en structurele financiering voor de uitvoering van monitorings- en saneringstaken.

Gezonde Leefomgeving

- Coördineren van de kennisdeling en provinciale rolneming op 'gezonde leefomgeving' als taak onder de Omgevingswet en lobby voeren op het benodigd ondersteunend instrumentarium.
- Lobbyinzet op uitvoerbaarheid van maatregelen als provinciaal bevoegd gezag in het bredere chemische stoffenbeleid (als PFAS), de (Rijks-)pilots "Industrie en Omwonenden" en de bredere vertaling in het Nationaal Milieu Programma.

Veilige Leefomgeving

- Sturen, uitvoeren en monitoren van 'de IPO meerjarenagenda Seveso'. Via deze meerjarenagenda sturen, coördineren en monitoren de provincies als opdrachtgever van de Seveso-omgevingsdiensten het risicogerichte toezicht en de omgevingsveiligheid bij bedrijven met grote hoeveelheden gevaarlijke stoffen. Sturing, uitvoering en monitoring vindt ook plaats via de set afspraken over de versterking van Omgevingsveiligheid, conform de Meerjarenagenda Versterking Omgevingsbeleid 2025-2028 (MVO).
- Coördineren van de kennisdeling en lobby voor nieuwe energiedragers, zoals waterstof en ammoniak, in relatie tot omgevingsveiligheid en het ruimtelijk instrumentarium.
- Lobby voeren op de randvoorwaarden en het instrumentarium voor omgevingsveiligheid, inclusief het vervoer van gevaarlijke stoffen (basisnet).
- Borgen van overdracht van de relevante wettelijke provinciale taken voor de risicokaart naar de hiervoor logische partijen, passend in het informatielandschap externe veiligheid.

Duurzame leefomgeving

- Uitvoering geven aan de IPO bestuurlijke agenda Zeer Zorgwekkende Stoffen (incl. PFAS). De acties in de agenda en lobby die daaruit volgen richten zich op de benodigde randvoorwaarden en een instrumentarium om emissies te reduceren en blootstelling te voorkomen.
- Lobby voeren op provinciale belangen in het 'afval of grondstof vraagstuk'.
- Samen met het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat komen tot een gedragen calamiteitenplan voor Afvalverbrandingsinstallaties (AVI's). Bewaken van de uitvoering van de CE-VTH-afspraken uit (de herijking van) het traject 'krachtenbundeling Circulaire Economie'. Provincies implementeren de IPO bouwstenenvisie met coördinatie vanuit het IPO.
- Input leveren op het meerjarig uitvoeringsprogramma voor de energiebesparingsplicht en de verdere professionalisering van de uitvoering.
- Blijvend monitoren van de VTH-inzet (middelen en randvoorwaarden) onderliggend aan 'de maatwerkafspraken industrie'. Als 'de maatwerkafspraken industrie' worden verbreed dan ook lobby voeren op aanvullende middelen voor de VTH-inzet.
- Uitvoering geven aan de programmatische interprovinciale aanpak financiële zekerheid. Voor IPO geldt hierin bijzondere aandacht voor lobby voor aanpassing van de rijksregeling als vervolg op de evaluatie van het instrument/pilot financiële zekerheid.
- Lobby voeren op het diepe-plassen-beleid en de mogelijke coördinatierol die voor provincies is weggelegd.

Vergunningsverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) stelsel/breed

- Uitvoering geven aan de implementatie- en borgingsafspraken volgend uit het Interbestuurlijk programma VTH (w.o. IPO trekkerschap implementatie van de Regionale Beleidscyclus) en lobby op de randvoorwaarden in het VTH-stelsel.

- Lobby voeren op de digitalisering van het VTH-domein (in samenhang met DSO), waarbij een businesscase de start moet bieden voor het maken van verdere interbestuurlijke afspraken.
- Lobby voeren op het Nationaal Milieuprogramma (NMP) opdat provinciale belangen en de uitvoerbaarheid zijn geborgd.

Transitie omgevingswet
De inwerkingtreding van de Omgevingswet op 1 januari 2024 is een komma, geen punt. Provincies hebben zich gerealiseerd en geaccepteerd dat bij inwerkingtreding het stelsel van de Omgevingswet niet optimaal zou functioneren. Een goed functionerend stelsel Omgevingswet en het daaraan ondersteunende Digitale Stelsel (DSO), is voor provincies wel cruciaal voor het behalen van de doelen in het fysiek domein. Daarom is het belangrijk om:

- Uitvoering te geven aan de (door)ontwikkeling en beheer van de Omgevingswet en het Digitale Stelsel en het bijbehorende juridische, technische en financiële kaders.
- De provincies te ondersteunen in de transitieperiode door te fungeren als aanspreekpunt en kennisplatform.
- In het najaar van 2026 vindt een evaluatie en actualisatie van de bestuurlijke afspraken plaatst. De inzet van IPO is gericht op realisatie van de eerder gezamenlijk vastgestelde doelen en ambitie. De uitkomst van dit traject is voor 2027 en daarna bepalend voor de rol van IPO in dit dossier.

Risicokaart
Borgen van overdracht van de relevante wettelijke provinciale taken t.a.v. de risicokaart naar de hiervoor logische partijen, passend in het informatielandschap externe veiligheid.

Wat zijn de risico's

Niet specifiek voor dit programma.

Wat zijn de kosten

	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Meerjarenraming 2028	2029	2030
2.1. Ruimte en Leefomgeving						
Lasten						
Programmalasten	4.471	453	942	942	942	942
Directe personeelslasten	1.571	2.221	2.700	2.701	2.687	2.687
Overige apparaatslasten	751	799	1.154	1.083	1.083	1.083
Totaal lasten	**6.793**	**3.474**	**4.796**	**4.726**	**4.712**	**4.712**
Baten						
Subsidies	165	0	0	0	0	0
Overig	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	**165**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Saldo	**6.628**	**3.474**	**4.796**	**4.726**	**4.712**	**4.712**

x € 1.000

Toelichting

In de lasten zijn de voorstellen uit de Tussenrapportage 2026 en de Conceptbegroting 2027 verwerkt.

- De programmalasten zijn verlaagd in verband met de bestuurlijke opdracht Ontleden verenigingsbegroting en verhoogd door het overbrengen van taken en middelen voor de Risicokaart vanuit deel 3. Ondersteuning provinciale uitvoering door BIJ12.

- Voor de gevraagde inzet op Water (KRW, indirecte lozingen, gewasbescherming, nitraat, water&bodem sturend), de implementatie van EU-bodemmonitoringsrichtlijn en de inzet op geformuleerde ambities op het Leefomgevingsbeleid is de capaciteit uitgebreid.

2.2. Bereikbaarheid en Infrastructuur

Wat zijn onze doelen (volgens Bestuursprogramma 2023-2027)

1. De noodzaak van fysieke mobiliteit verminderen, o.a. door slimme ruimtelijke ordening, duurzame mobiliteitsoplossingen en afspraken met werkgevers en onderwijsinstellingen over werk- en openingstijden en thuiswerken.
2. Een verschuiving in de vervoerswijzekeuze (modal shift) door de keuze voor een duurzamer vervoermiddel dan de auto gemakkelijker en aantrekkelijker te maken. Dit vindt onder meer plaats door realisatie van het Nationaal Toekomstbeeld Fiets en het Toekomstbeeld OV, waarin rekening is gehouden met verschillen tussen de gebieden. Daarnaast wordt ingezet op adequate financiering van het OV, aanpassing van regelgeving waardoor diverse vormen van collectief vervoer meer in samenhang kunnen opereren, fiscale maatregelen en de uitbreiding van de werkgeversaanpak. Voor bereikbaarheid van dorpen en andere gebieden met beperkte toegang tot OV blijven we ook aandacht hebben voor goede wegverbindingen. Het op gang brengen van de verduurzaming in het goederenvervoer. Dit komt ook tot uitdrukking in de modaliteitskeuze. Er wordt focus aangebracht in de provinciale rol.
3. De verbetering van de kwaliteit en de duurzaamheid van de provinciale infrastructuur, onder meer doordat meer budget beschikbaar is voor beheer, onderhoud en aanleg van infrastructuur, de aanleg van laadinfrastructuur voor elektrisch rijden en innovatieve inzet van mobiliteitsdata.
4. De verkeersveiligheid op het provinciale wegennet wordt verbeterd met hulp van de financiële impuls van het Rijk. Daarbij zetten we in op gedrag en educatie, beter data-management ten behoeve van risico gestuurd werken en door versterkte handhaving.

Wat gaan we daarvoor in 2027 doen

Uitvoering van het Werkprogramma Bereikbaarheid en Infrastructuur. Het werkprogramma richt zich met name op belangenbehartiging en input leveren op duurzame mobiliteit, openbaar vervoer, assetmanagement, verkeersveiligheid, fiets, goederenvervoer en logistiek, Europa en defensie.

Duurzame mobiliteit:

- Volgen en waar nodig beïnvloeden van de uitwerking van de Mobiliteitsvisie 2050 van IenW, o.a. bij de implementatie van het Kabinetsstandpunt Bereikbaarheid op Peil.
- In afstemming met het Kennisprogramma Verkeer en Vervoer (KpVV) doorontwikkelen van de monitoring van de Regionale Mobiliteitsprogramma's (RMP's).
- Beïnvloeden van de door het Kabinet ingezette prioritering in Mobiliteits- en Deltafonds volgens provinciale visie; doorontwikkeling van deze visie in een Perspectief op Bereikbaarheid.
- Volgen en beïnvloeden van de vernieuwing van de overleggen en processen van het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) en het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving (BOL). Dit met als doel deze meer gebied georiënteerd en strategisch te maken.
- Volgen en beïnvloeden van het door het ministerie ingezette traject Toekomstperspectief Hoofdwegennet.
- Behartigen van de provinciale belangen in het traject naar vernieuwing van de autobelastingen onder meer n.a.v. de Contourenbrief Autobelastingen van het kabinet.
- Agenderen en doorontwikkelen van de aanpak gericht op beter benutten van het huidige mobiliteitssysteem, waaronder het regelen van structurele financiering voor de provinciale bereikbaarheidsorganisaties.

- Bijdragen aan een integrale aanpak van de ruimtelijke opgaven, waaronder de woningbouwopgaven in relatie tot bereikbaarheid en (duurzame) mobiliteit.
- Visieontwikkeling en bestuurlijke agendering van marktordening deelmobiliteit.
- Doorontwikkeling van het door provincies vastgestelde Toekomstbeeld Bereikbaarheid en uitvoering geven aan de werk-agenda die hiervoor in 2026 is vastgesteld.
- Uitvoeren van de lobby-agenda, die voortkomt uit de in 2026 ontwikkelde visie op alternatieve bekostiging.

Openbaar vervoer:
- Lobby coördineren voor het behoud van budgetten voor OV om haar rol in het realiseren van de grote transitieopgaven waar te maken. Het OV is een onderdeel van de vervoersketen, die onmisbaar is om het autogebruik te verminderen, daarmee de uitstoot te verminderen en het leefklimaat te verbeteren.
- Inbreng leveren en borgen van de provinciale belangen over nieuwe wetgeving (Spoorwet en herziening Wet Personenvervoer 2000), de herijking van het Toekomst Beeld Openbaar Vervoer 2040 en de vernieuwing van het OV-studentenreisproduct.
- Bepalen van een provinciaal standpunt t.a.v. de langetermijnstrategie voor de Marktordening spoor waar het ministerie van IenW een proces voor in gang heeft gezet.
- Uitvoering geven aan de werkagenda van IPO/Decentrale OV-autoriteiten (DOVA) over publieke mobiliteit en het faciliteren van kennisdeling tussen provincies. Hierbij wordt de samenwerking met de vervoerregio's (MRDH en VRA) en ook de landelijke OV-partners actief gezocht.
- Lobby voeren voor de implementatie van de integratie van het Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO)-vervoer en (vraag gestuurd) OV, als onderdeel van publieke mobiliteit. Hierbij wordt samengewerkt met de VNG en de Vereniging Doelgroepenvervoer Nederland (VDVN).
- Behartigen van het provinciale belang, en dat van de vervoersregio’s, bij de totstandkoming van een kabinetsstandpunt over publieke mobiliteit.

Verkeersveiligheid:
- Bevorderen van een voortvarende uitvoering van de 3e tranche investeringsimpuls van het Strategisch Plan Verkeersveiligheid (SPV).
- Bevorderen van een voortvarende uitvoering van het Meerjarenprogramma Fietsveiligheid binnen het SPV.
- Samenwerking bevorderen tussen provincies onderling en andere partners in het kader van het programma Fietsveiligheid Voorop.
- Bevorderen dat de Toolkit Verkeerseducatie toekomstbestendig wordt doorontwikkeld.
- Bijdragen aan de actualisatie en uitvoering van het Strategisch Plan Verkeersveiligheid (SPV).
- Lobby voeren voor verkeersveiligheid en onder andere structurele financiering van verkeersveiligheid: € 100 miljoen per jaar vanaf 2027, als voortzetting van het SPV.
- Stimuleren van verkeershandhaving, onder meer via afstemming en samenwerking met de brede werkgroep verkeershandhaving en andere partners. Kennisontwikkeling en -deling stimuleren, samen met het CROW, SWOV, ZonMW en het Kennisprogramma Verkeer en Vervoer (KpVV).
- Belangen van de provincies behartigen in het kader van de implementatie van de EU-richtlijn Road Infrastructure Safety Management (RISM-II).

Fiets:
- Lobby voeren voor een financiële bijdrage (cofinanciering) van het Rijk voor doorfietsroutes.
- Input leveren op de bestuurlijke Landelijke Fietstafel en kennisdelen vanuit Tour de Force.
- Samenwerking bevorderen tussen provincies om zichtbaar te maken waar de fiets het verschil kan maken voor bereikbaarheid, woningbouw, gezondheid en leefbaarheid, o.a. via de actieagenda van het Nationaal Toekomstbeeld Fiets.

Goederenvervoer en logistiek:

- Uitvoering geven aan de IPO-strategische agenda Goederenvervoer en Logistiek, die de ambities en inzet bevat van de gezamenlijke provincies op het gebied van Goederenvervoer en Logistiek.
- Integrale provinciale input leveren aan de uitvoeringsagenda van het Toekomstbeeld Spoorgoederenvervoer van IenW.
- Het blijven monitoren op uitwijkverkeer ten gevolge van de vrachtwagenheffing en de provinciale belangen borgen wat betreft de terugsluis (middelen voor verduurzaming weg vrachtverkeer). Provinciale inbreng borgen in de herijking van de multimodale goederenvervoeragenda van IenW en in de Goederenvervoerscorridors (GVC)-aanpak (zie ook onder Europa en Defensie).
- Provinciale standpunten inbrengen in de bestuurlijke Binnenvaartafel.

Actuele onderwerpen 2027: Europa en Defensie:

- Op basis van het HNP-Werkplan 2027, in samenwerking met het HNP, bijdragen aan de inhoudelijke Europese lobby op het thema Bereikbaarheid en Infrastructuur, met als doel provinciale prioriteiten in te brengen bij Europese besluitvorming.
- Signaleren van kansen binnen Europese mobiliteits- en infrastructuurprogramma's en deze vertalen naar concrete mogelijkheden voor provincies, met specifieke aandacht voor het hoofdroutespoor (de TEN-T-corridors) en het nieuwe Meerjarig Financieel Kader (MFK) van de Europese Commissie.
- In afstemming met het ministerie van Defensie en van IenW nagaan waar de behoeften liggen aan en de mogelijkheden van zogenoemde dual-use (civiel en militair) van de huidige infrastructuur en andere aspecten van mobiliteit, incl. de financiering daarvan. Hierbij wordt nadrukkelijk afgestemd met andere defensie en assetmanagement gerelateerde IPO-onderwerpen.

Digitaal Stelsel Mobiliteitsdata (DSM):

- Belangen van de provincies behartigen in het kader van de implementatie van het Digitaal Stelsel Mobiliteitsdata (DSM).
- Belangen van de provincies behartigen in het kader van de Intelligent Transport System (ITS)-impactanalyse van IenW, die volgt uit de herziening van de ITS-richtlijn van de Europese Commissie.
- Efficiënter verzamelen van mobiliteitsdata, door betere samenwerking te stimuleren tussen provincies in het kader van het DSM.
- In kaart brengen welke mobiliteitsdata nog ontbreken en waar provinciale behoefte ligt.

Assetmanagement:

- Urgentie van de renovatie- en vervangingsopgaven van provinciale infrastructuur (?) agenderen.
- Een eenduidig beeld vanuit provincies schetsen over de renovatie- en vervangingsopgave, oook willen we de schaarstes in beeld krijgen.
- Handelingsperspectieven voor de komende jaren uitwerken voor beheer, onderhoud en vervanging van provinciale infrastructuur.
- Het goede gesprek voeren in het Bestuurlijk Overleg Financiële verhoudingen (BOFv), urgentie van stijgende kosten binnen infrastructuur agenderen en bijdragen aan de uitvoering van de adviezen die hieruit volgen. Het gesprek met het Rijk voeren over de balans tussen ambities, taken, middelen en handelingsperspectieven.
- Betere samenwerking stimuleren door de provincies tussen overheden, bedrijven en kennisinstellingen op het gebied van assetmanagement.
- Betaalbaarheid van het mobiliteitssysteem op de politiek bestuurlijke agenda zetten.

Wat zijn de risico's

Niet specifiek voor dit programma.

Wat zijn de kosten

	Rekening	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2025	2026	2027	2028	2029	2030
2.2. Bereikbaarheid en Infrastructuur						
Lasten						
Programmalasten	171	204	208	208	208	208
Directe personeelslasten	813	787	835	835	831	831
Overige apparaatslasten	388	399	357	335	335	335
Totaal lasten	**1.372**	**1.390**	**1.400**	**1.378**	**1.374**	**1.374**
Baten						
Subsidies	0	0	0	0	0	0
Overig	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Saldo	**1.372**	**1.390**	**1.400**	**1.378**	**1.374**	**1.374**

x € 1.000

2.3. Landelijk Gebied

In het landelijk gebied speelt veel. Zoals de verduurzaming van de landbouw, leefbaarheid, voedselzekerheid en -kwaliteit, biodiversiteitsherstel, herstel van natuur-, bodem- en waterkwaliteit, klimaatadaptatie en klimaatopgaven (voor landbouw en landgebruik), de reductie van stikstofemissies en de daar mee samenhangende vergunningverlening. De ruimtelijke samenhang van de opgaven (zoals voor klimaat, water en natuur) vraagt om een gebiedsgerichte aanpak waarbij provincies aan het stuur zitten.

Interprovinciaal Programma Landelijk Gebied (IPLG)
Vanwege de complexiteit en de omvang van de opgaven in het landelijke gebied is het Interprovinciaal Programma Landelijk Gebied (IPLG) in het leven geroepen. Het IPLG behartigt al sinds 2019 de belangen van provincies bij het Rijk, werkt samen met de andere overheden om de gezamenlijke inzet bij bestuurlijke overleggen met het kabinet voor te bereiden en zorgt voor een goede kennis- en informatiepositie van provincies. Vanwege het structurele karakter van deze activiteiten worden de werkzaamheden van IPLG als lijnactiviteit binnen IPO en BIJ12 voortgezet.

Ministeriële taskforce landbouw, natuur en stikstof en gezamenlijke bouwstenen
Het Kabinet Jetten werkt met grote urgentie aan de aanpak van het stikstof- en natuurdossier en heeft daarom in het voorjaar van 2026 een pakket van maatregelen uitgewerkt. Met dit pakket zullen stikstofreductie en natuurherstel geborgd kunnen worden. Daarmee volgt ook dat vergunningverlening kan worden opgepakt. Daarbij staat centraal dat perspectief geboden moet worden aan ondernemers. De Ministeriële taskforce, waaraan voorzitter IPO als gastlid deelneemt, zal een pakket met maatregelen opleveren.

Het IPO heeft met maatschappelijke partners in de vorm van een drietal bouwstenen een belangrijke inbreng geleverd aan het debat over de aanpak die noodzakelijk is. De bouwstenen zijn in belangrijke mate meegenomen in de voorstellen van de taskforce.

Het kabinet heeft voor het maatregelenpakket € 20 mld beschikbaar gesteld. De verwachting is dat een deel van de maatregelen gebiedsgericht ingevuld worden, danwel aansluiten bij de taken van provincies. Provincies zullen daarom een belangrijke rol spelen in de realisatie van het maatregelenpakket, onder meer bij gebiedsgerichte uitwerking van zonering en uitvoering van natuurmaatregelen.

Wat zijn onze doelen (volgens Bestuursprogramma 2023-2027)
Provincies hebben een gezamenlijke koers uitgezet voor het landelijk gebied en zijn van daaruit meer agenderend richting Rijk bij beleidsontwikkeling en –uitvoering voor het landelijk gebied, waaronder:

1. De ontwikkeling van de geborgde aanpak voor onder andere de stikstofreductie, die ervoor zorgt dat toestemmingsverlening weer van de grond komt, die een oplossing biedt voor PAS-melders (primair voorkomen van handhaving) en die toewerkt naar een toekomstbestendige wijze van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Deze aanpak bevat ook generieke maatregelen op nationaal of Europees niveau om onder andere belangrijke opgaven voor de provincies mogelijk te maken zoals wonen en infrastructuur.

2. Provincies zijn op stoom met de integrale aanpak van opgaven in het landelijk gebied. In het opstellen van de gebiedsprogramma's en in de gebiedsprocessen zijn zichtbare stappen gezet om geïntegreerde oplossingen te bereiken, voorzien van middelen en instrumentarium en gericht op een duurzaam en toekomstbestendig perspectief voor bewoners en ondernemers.
3. Provincies blijven werken aan een gunstige staat van instandhouding van de natuur. Waar nodig worden daarvoor afspraken in het Natuurpact geactualiseerd. Ook wordt doorgewerkt aan de Agenda Natuurinclusief, waarin natuur aan andere sectoren gekoppeld wordt. Als de EU-verordening natuurherstel wordt vastgesteld dan leidt dit tot een intensivering van die aanpak. Omdat de impact groot is zullen provincies bijdragen aan het nationale herstelplan, dat het Rijk moet opstellen.
4. Provincies zetten stappen waarmee duidelijkheid ontstaat voor het gebiedsgerichte perspectief voor de landbouw en voor de ontwikkeling van het landelijke landbouwbeleid.
5. Provincies geven effectief invulling aan hun taken in het Natuurpact, waaronder het faunabeleid. In afstemming met het Rijk worden de mogelijkheden benut om de kosten voor faunaschade beter te beheersen, dit onder andere door in te zetten op kostenreductie van faunaschade via afstemming tussen provincies over beheer en efficiënte afhandeling van schade.

Wat gaan we daarvoor in 2027 doen

T.b.v. de koersbepaling en agenderende rol bij beleidsontwikkeling landelijk gebied

- Wederzijdse bestuurlijke afspraken voorbereiden met het Rijk over de aanpak van de opgaven in het landelijk gebied, mogelijk in de vorm van een Bestuursakkoord met het nieuwe kabinet. Afspraken met het Kabinet, over het pakket van de Ministeriële taskforce, en de beschikbare financiering (gedeelte van de € 20 mld), worden daartoe verder geconcretiseerd.
- Ter ondersteuning daarvan koersbepaling en positiebepaling met provincies t.b.v. integrale lange termijn aanpak en –uitvoering voor het landelijk gebied. Inbreng van deze koers en positie via de bestuurlijke lijn en lobby.
- In samenhang daarmee voorbereiding van de provinciale inzet op diverse strategische beleidstrajecten (o.a. nota ruimte, water- en bodembeleid, generiek beleid emissies, leefbaarheid, voedselzekerheid, landbouw- en natuurbeleid en innovatie).
- Met inachtneming van de Europese beleidsagenda en ontwikkeling van kaders en instrumenten (o.a. visie op landbouw en voedsel en daaruit voortkomende voorstellen, gemeenschappelijk landbouwbeleid, waterweerbaarheid, generatievernieuwing in de landbouw, klimaatbeleid, landbouwketenbeleid, vereenvoudiging weerbaarheid en concurrentiekracht).

T.b.v. ontwikkelen geborgde aanpak voor stikstofreductie

- Ondersteuning van provincies bij het komen tot plannen voor de uitwerking en onderbouwing van de additionaliteit om de vergunningverlening in beweging te krijgen. Het bijdragen aan de oplossing voor de legalisatie van PAS melders, interimmers en gedupeerden van de intern salderen uitspraak vormen daarbij een belangrijke prioriteit.
- In het verlengde van de Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel bijdragen aan de oplossing van (interbestuurlijke) vraagstukken rond de benodigde aanpassing van wet- en regelgeving ter implementatie en borging van doelsturing, het toewerken naar toekomstige toestemmingsverlening, met bijbehorende AmvB's voor projecten op het terrein van duurzaamheid en/of kleine deposities en het mogelijk maken van de Rekenkundige Ondergrens.
- Daarvoor meewerken aan de afrekenbare stoffenbalans, een oplossing voor het toerekenen en borgen van kleine deposities (rekenkundige ondergrens) en het (juridisch) borgen van innovaties.

- Uitvoeren en doorontwikkelen van het Plan van Aanpak ter verbetering van Toezicht en Handhving (T&H) in afstemming met Ruimte en Leefomgeving en borgingsafspraken volgend uit de uitwerking van doelsturing en ook het IPB-VTH.
- Bijdragen aan inzicht en monitoring op bedrijfsniveau ter borging van doelsturing en het provinciaal richten van het onderzoek binnen het zogenaamde Nationale Kennisprogramma Stikstof.

T.b.v. het zetten van stappen in de ontwikkeling en uitvoering van de integrale gebiedsgerichte aanpak van het Landelijk Gebied

- Uitwerking van de interbestuurlijke uitvoeringsaanpak en inbrengen van deze aanpak in de bestuurlijke processen die volgen op de kabinetsinzet voor landbouw, natuur en stikstof. Om invulling te geven aan versterking van de uitvoeringskracht werken de decentrale overheden gezamenlijk een uitvoeringsaanpak uit, als basis voor interbestuurlijke samenwerking; met elkaar en ook met het Rijk. De aanpak richt zicht op versterking van capaciteit, kennis, gebiedsarrangementen en (financieel) instrumentarium.
- Ondersteuning van provincies bij de uitwerking van voorstellen voor zonering.
- Ondersteuning aan de provinciale inzet op de gebiedsgerichte aanpak door kennisdeling, bepalen van condities voor de uitvoering van maatregelen en ontwikkeling van instrumenten.
- Het organiseren van de samenwerking met de Unie van Waterschappen, Vereniging van Nederlandse Gemeenten, DG realisatie Landelijk Gebied, andere interprovinciale of interbestuurlijke programma's en Rijksdepartementen ten behoeve van de gebiedsgerichte aanpak.
- Ondersteuning bij de ontwikkeling en inzet van gemeenschappelijke informatieproducten voor de gebiedsgerichte aanpak, waaronder de ontwikkeling van een provinciale monitor landelijk gebied.

T.b.v. actualiseren en intensiveren van de afspraken voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding van de natuur

- Leveren van inbreng en voorbereiding proces bij het uitwerken van geactualiseerde afspraken voor natuurbeleid en de financiering daarvan (Natuurpact 2.0). In deze actualisatie worden onder meer de afspraken over natuurmaatregelen, over intensivering van natuurbeheer en over de natuurherstelverordening meegenomen. Verwachting is dat in 2027 gezamenlijke besluitvorming plaatsvindt over de uitvoering in 2028 en verder. Het Berenschot-rapport naar balans taken en middelen natuur levert belangrijke inbreng voor dit gesprek.
- Gezamenlijk met het ministerie van LVVN zorgen voor de uitwerking en implementatie van het vernieuwd stelsel agrarisch natuurbeheer (ANB), ter versterking van huidige subsidiestelsel agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLB). Deze aanpak gebeurt in samenhang met Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) (zie hieronder).
- Invulling van het programmamanagement van Programma Natuur samen met het ministerie van LVVN en nadere uitwerking van inzet van dit programma voor geborgd natuurherstel.
- Ondersteuning bij de beleidsontwikkeling en -uitvoering voor het behalen van de Natura 2000-doelen. Voorbereiden van de interprovinciale inbreng op landelijke trajecten, zoals actualisatie van de handreiking natuurdoelanalyses, infractieprocedure grutto en concretisering van landelijke doelen. Voorbereiding provinciale inbreng in landelijke trajecten op het gebied van monitoring, Natura 2000 en de Vogelrichtlijn.
- Voorbereiding van geactualiseerde Agenda Natuurinclusief, op basis van een appreciatie op verkenning interbestuurlijke aanpak natuurinclusief.

Implementatie Natuurherstelverordening

- Met provincies leveren van inbreng t.b.v. de landelijke implementatie EU-verordening natuurherstel en het Nationaal Natuurherstelprogramma. Het ministerie van LVVN heeft voor deze inzet financiering beschikbaar gesteld aan provincies en IPO. Over de wijze waarop de voorbereiding plaatsvindt hebben Rijk en decentrale overheden in het voorjaar van 2026 bestuurlijke afspraken gemaakt.
- Ondersteuning bij de besluitvorming rondom de provinciale implementatie EU-verordening natuurherstel.

T.b.v. verdere invulling geven aan de taken in het bestaande Natuurpact, waaronder het faunabeleid

- Het faciliteren van kennisuitwisseling en voorbereiding van gezamenlijke besluitvorming voor de actualisatie van afspraken in het Bestuursakkoord Natuur en Natuurpact.
- Afronden van het onderzoek naar balans taken en middelen i.r.t. het Natuurpact en het bepalen van de gewenste vervolginzet.
- Voorbereiden van gezamenlijke besluitvorming over de uitvoering fauna(schade-)beleid, inclusief gezamenlijheid op rijksinzet ten aanzien van faunabeheer en gedragscodes.
- Gezamenlijk met het ministerie van LVVN zorgen voor de uitwerking en implementatie van het vernieuwd stelsel agrarisch natuurbeheer (ANB) ter versterking van huidige subsidiestelsel agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLB). Deze aanpak gebeurt in samenhang met GLB (zie hieronder).

T.b.v. vormgeving aan de verdere ontwikkeling van het landbouwbeleid binnen de transitie

- Door middel van actualisatie van het positionpaper landbouw de provinciale inzet formuleren t.b.v. actieve inbreng bij landelijke beleidsontwikkeling voor een toekomstbestendige duurzame landbouw.
- Samen met het Rijk voorbereiden van een aanpak voor de volgende GLB-periode (Gemeenschappelijk Landbouwbeleid) na 2027, die aansluit op de behoeften en perspectieven in de gebiedsprocessen.
- Gezamenlijk inbreng leveren richting het Rijk en provincies ondersteunen bij de nadere uitwerking van beleid gericht op toepassing van gewasbeschermingsmiddelen. Onderdeel hiervan is de uitwerking van afspraken in het convenant gewasbeschermingsmiddelen die gericht zijn op provincies.
- Afstemming met het ministerie van LVVN organiseren met betrekking tot de beleidsontwikkeling landbouw, waaronder voor dierenwelzijn, 8'e Nitraatrichtlijn, VGO III en gewasbeschermingsmiddelen.

Wat zijn de risico's

Niet specifiek voor dit programma.

Wat zijn de kosten

	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Meerjarenraming 2028	2029	2030
2.3. Landelijk Gebied						
Lasten						
Programmalasten	4.236	5.552	4.861	4.812	4.812	4.812
Directe personeelslasten	1.952	2.574	3.030	2.753	2.739	2.739
Overige apparaatslasten	933	1.114	1.295	1.103	1.103	1.103
Totaal lasten	**7.121**	**9.240**	**9.186**	**8.668**	**8.654**	**8.654**
Baten						
Subsidies	0	0	0	0	0	0
Overig	0	450	300	0	0	0
Totaal baten	**0**	**450**	**300**	**0**	**0**	**0**
Saldo	**7.121**	**8.790**	**8.886**	**8.668**	**8.654**	**8.654**

x € 1.000

Toelichting

In de lasten zijn de voorstellen uit de Tussenrapportage 2026 en de Conceptbegroting 2027 verwerkt.

- Voor de begeleiding en coördinatie van de Natuurherstelverordening worden de extra lasten gedekt uit een bijdrage vanuit LVVN.
- Voor de monitor gebiedsgerichte aanpak en de coördinatie van gewasbeschermingsmiddelen zijn middelen beschikbaar gesteld.
- De programmalasten zijn verlaagd in verband met het overbrengen van taken en middelen voor Aerius naar deel 3. Ondersteuning provinciale uitvoering door BIJ12.

2.4. Klimaat en Energie

Wat zijn onze doelen (volgens Bestuursprogramma 2023-2027)

1. Provincies zijn in staat om bij te dragen aan het oplossen van netcongestie. Zij doen dat door een regierol te pakken in de provincie, door onorthodoxe maatregelen te stimuleren en te werken aan een toekomstbestendig energiesysteem, rekening houdend met innovaties.
2. Er wordt invulling gegeven aan sectorale doelen en maatregelen voortkomend uit het Klimaatakkoord en aanvullend klimaatbeleid en daarbij blijven we het belang van energiebesparing benadrukken.
3. Provincies organiseren integraliteit en samenhang binnen het energiesysteem en tussen de verschillende sectoren en energiedragers.
4. Provincies zijn in staat om zorg te dragen voor zorgvuldige ruimtelijke inpassing van het energiesysteem van de toekomst.

Wat gaan we daarvoor in 2027 doen

Netcongestie

- Vaststellen van en uitvoering geven aan de Strategische Agenda Netcongestie (SAN) die IPO en provincies in Q3 2026 opleveren.
- Volwaardig partner in het Landelijk Actieprogramma Netcongestie (LAN) zijn , met name op de sporen ‘sneller bouwen’ en ‘beter benutten’, om netcongestie zo veel als mogelijk te voorkomen en de gevolgen te beperken
- Monitoren van de implementatie en uitvoering van het ACM (Autoriteit Consument en Markt) prioriteringskader, met belangrijke nadruk op overeind houden van provinciale woningbouwambities. In blijven zetten op mogelijk maken ‘noodpotje’ voor als onverwachte situaties zich voordoen.

Energiesysteem

- Afspraken maken, en hier uitvoering aan geven, met Rijk en partners over wie welke rol pakt in decentraal energiesysteem – als opvolging van ISA overeenstemming eind 2025, en invulling van de bijbehorende randvoorwaarden. Deze nieuwe interbestuurlijke werkwijze – inclusief energiebeelden en energieafspraken – met elkaar in 2027 invullen.
- Bijdragen aan oprichting en start van nationaal programma energiesysteem LOE (Landelijk Ondersteuningsprogramma Energietransitie), waarin huidige programma’s NPRES (Nationaal Programma Regionale Energiestrategie), NPLW (Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie en SP-IPE (Samenwerkings Programma Integraal Programmeren Energiesystemen) worden samengevoegd.
- Vervolgstappen nemen naar aanleiding van de voorbereiding van pMIEK 3.0 (provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat) (2027) en de verdere doorontwikkeling van deze producten (pMIEK 4.0) – als onderdeel van de nieuwe interbestuurlijke werkwijze.
- Zorgen voor juiste randvoorwaarden om initiatieven voor energiehubs, die (o.a.) door provincies worden aangejaagd, tot wasdom te brengen.

Energie en ruimte

- Samen met het Rijk mogelijk maken om omgevingsrechtelijk instrumentarium te kunnen benutten om nieuwe ontwikkelingen energetisch slim in te passen. Dat betekent dat deze ontwikkelingen zo worden ontworpen dat ze het elektriciteitsnet minimaal belasten of zelfs helpen ontlasten.

- Blijven inbrengen van het ruimtelijk perspectief in energiesysteem-instrumenten/producten (zoals pMIEK's) en energiesysteem perspectief in provinciale Omgevingsverordeningen. Daarbij verder doordenken hoe vanuit energie op ruimtelijke ontwikkelingen kan worden gestuurd.

Hernieuwbare opwek
- Afspraken maken met Rijk over of/hoe invulling te geven aan de ambities van het kabinet om nog meer opwek op land te realiseren.
- Randvoorwaarden in orde maken voor realisatie van SMR's (small modular reactors) in de provincies.

Gebouwde omgeving en warmte
- Toewerken naar afspraken voor versnellen van warmtetransitie.
- Randvoorwaarden in orde maken voor oprichting decentrale warmtebedrijven.

Alternatieve energiedragers
- Belemmeringen wegnemen voor productie en toepassing van waterstof en groen gas.

Verduurzaming industrie
- Bijdragen aan verduurzaming van industriële bedrijven, van zowel de energie-intensieve industrieclusters als de meer verspreide Cluster6 industrie.

Overig
- Nieuwe afspraken maken met het Rijk over uitvoeringsmiddelen voor klimaat- en netcongestietaken, zowel voor de periode tot 2023 als daarna. Dit is van belang omdat de beschikbare middelen voor de uitvoering van provinciale klimaat- en energietaken onder druk staan, terwijl de omvang van de opgaven groot blijft.

- Inbreng leveren op diverse consultaties op basis van de zogenaamde wetgevingskalender Klimaat en Energie.
- Werken aan de (digitale) informatievoorziening ten behoeve van de opgave klimaat en energie in nauwe samenwerking met medeoverheden, kennisinstituten en aanpalende opgaves.

Wat zijn de risico's

Niet specifiek voor dit programma.

Wat zijn de kosten

	Rekening	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2025	2026	2027	2028	2029	2030
2.4. Klimaat en Energie						
Lasten						
Programmalasten	655	117	120	120	120	120
Directe personeelslasten	1.173	1.860	1.948	1.948	1.938	1.938
Overige apparaatslasten	560	805	832	781	781	781
Totaal lasten	**2.387**	**2.783**	**2.900**	**2.849**	**2.839**	**2.839**
Baten						
Subsidies	0	0	0	0	0	0
Overig	584	0	0	0	0	0
Totaal baten	**584**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Saldo	**1.804**	**2.783**	**2.900**	**2.849**	**2.839**	**2.839**

x € 1.000

2.5. Regionale economie en Cultuur

Wat zijn onze doelen (volgens Bestuursprogramma 2023-2027)

1. Ruimte voor economie is onderdeel van de integrale ruimtelijke opgave, zowel in de regio als landelijk.
2. De innovatie- en valorisatiekracht in de regio's is versterkt en vormt de basis voor de transities in de regio, met oog voor zowel het innovatieve als het brede MKB. De provinciale inzet op innovatie en valorisatie is daarbij stevig aangehaakt op het landelijke missiegedreven innovatiebeleid en het EU-innovatiebeleid. Verduurzaming en digitalisering staan daarbij centraal en een goede digitale infrastructuur is hiervoor essentieel.
3. In de transitie naar een circulaire economie zijn op regionale schaal goede voorbeelden ontstaan van gesloten kringlopen, waardoor het perspectief op een circulair Nederland in 2050 in de regio tastbaar en helder is.
4. De aandacht voor de vrijetijdsector zal met name gericht zijn op het verder vormgeven van de transitie van de sector volgens het Landelijke Perspectief op Bestemming 2030, inclusief het creëren van voldoende ruimte voor verdere ontwikkeling van zowel recreatie als toerisme. De organisatie en structuur van de sector is verbeterd, mede als gevolg van de Samenwerkingstafels waartoe het Rijk het initiatief heeft genomen.
5. Er wordt dankzij inzet van provincies op regionale en landelijke schaal 'als één overheid' samengewerkt bij onderhoud, ontwikkeling en educatie van kunst, cultuur (inclusief de bibliotheken) en erfgoed. Er zijn goede afspraken (bestuurlijk en financieel) gemaakt tussen provincies, het ministerie van OCW en VNG om dit te bewerkstelligen.

Wat gaan we daarvoor in 2027 doen

Regionale economie

- Kerntaak Regionale Economie van de provincies krijgt verder vorm door op wettelijke verankering en structurele financiering blijvend in te zetten bij bestuurlijke afspraken met het Rijk. Dit gebeurt o.a. door actieve belangenbehartiging, ook in samenwerking met VNG.
- Het bovenregionale programma van de regionale ontwikkelingsmaatschappijen (ROM) zorgt voor samenhang in provinciale investeringen in innovatie. De sturende rol van provincies gericht op valorisatie van de Kennis- en Innovatieagenda's krijgt in de governance structuur vorm. In de herijking van de publiek-private samenwerking op innovatie zetten we in op deelname aan de KIA (Kennis en Innovatie Agenda's) teams die gaan adviseren aan het Rijk over prioriteiten en thema's voor subsidies. We werken aanhaking van provincies bij de Nationale Technologie Strategie verder uit.
- We zetten in op een verbeterde onderlinge samenwerking met het ministerie van EZK/ROMs/provincies en op eenduidige afspraken met het ministerie van EZK voor de aansturing van de ROMs. Ook op de uitwerking van de taskforce toekomstige welvaart en vestigingsklimaat en het versterken van (innovatieve) activiteiten op het gebied van de defensie-industrie (o.a. dual-use).
- Lobby voeren voor het nieuwe Europees MFK (2028-2034) via de kopgroep MFK. Inzet op regionaal zeggenschap in het toekomstig cohesiebeleid, met EFRO als belangrijk financieel instrument om innovatie en concurrentiekracht in de regio te stimuleren. Inzet op behoud van een zo groot mogelijk aandeel EFRO voor de Nederlandse regio's en behoud van Horizon.
- Verder invulling geven aan de IPO-propositie voor MKB dienstverlening, waarbij de nationale actieagenda als leidraad dient. Voor het (brede) MKB wordt de aanpak voor digitalisering en de

resultaten van het leerprogramma verder toegepast en worden vraagstukken als CE uitgewerkt. Toewerken naar implementatie van de resultaten van de MKB actieagenda werkpakketten, waaronder de gezamenlijke businesscase van de MKB Actieagenda partners.
- Stimulering van digitale sleuteltechnologieën (AI, data sciences en cybersecurity) om de regionale economie en in het bijzonder het MKB verder te brengen. Dit o.a. door nauwe betrokkenheid bij de EDIH's (Europese Digitale Innovatie Hubs) en de bovenregionale samenwerking van de EDIH's, alsook voortzetting van de leertrajecten en toepassing van de uitkomsten van het geleerde uit 2026. Uitwerken rol datacenters en digitale infrastructuur als randvoorwaarde toekomstige economische groei.
- De samenwerkingsafspraken krachtenbundeling Circulaire Economie door het Rijk en medeoverheden krijgt in 2026 middels een convenant een vervolg in 2027 op 5 thema's (Ruimte voor CE, kennis, ketens, VTH en inkoop). Het eerdere thema MKB wordt verbonden aan de MKB Actieagenda. De afspraken rond kennisdeling krijgen verder vorm, ook verschijnt er in 2027 weer een gezamenlijke Provinciale Circulaire Economie Monitor.
- Voor ruimtelijke economie blijven we inzetten op bestuurlijke afspraken over standpunten (o.a. strategisch programmeren) uit de position paper. We werken in 2027 verder aan de gezamenlijke interbestuurlijke Uitvoeringsagenda ruimte voor economie. We zetten ons pro-actief in op de uitwerking van een aantal acties uit de agenda in lijn met onze position paper. Hierbij wordt het geleerde in 2026 uit de leertrajecten meegenomen.
- Uitvoering geven aan de in 2025 vastgestelde provinciale samenwerkingsagenda voor Vrijetijdseconomie (position paper VTE) wordt in 2027 voortgezet. In de Landelijke Raad voor Toerisme en Recreatie brengen we de plannen van aanpak 'Aanbodontwikkeling- en optimalisatie' in en deze worden samen met andere initiatieven vanuit de Raad via een triple-helix samenwerkingsverband uitvoeren.
- Human Capital wordt beschouwd als een rode draad door alle beleidsterreinen en als gezamenlijke belangenbehartiging m.b.t. regionale talentfondsen gewenst is wordt hierop geacteerd.

Cultuur
- De bestuurlijke agenda 2024-2028 uitwerken; het formuleren van de gewenste provinciale rol in het cultuurstelsel na 2028, in dialoog met het ministerie van OCW-VNG, en de sector (Kunsten '92, sectorinstituten en Rijksfondsen). Onderdeel daarvan is de route naar een nieuw cultuurbestel (tot de zomer 2027) waarbij in nauwe afstemming met het ministerie van OCW, VNG, de 12 provincies en de steden afspraken gemaakt worden over een nieuw en vereenvoudigd bestel. We actualiseren het algemeen kader interbestuurlijke verhoudingen cultuur uit 2012 (OCW-VNG-IPO). Daarin leggen we vast dat Rijk, gemeenten en provincies samen verantwoordelijk zijn voor het stelsel, en wat ieder daarin doet.
- Gemeenschappelijke doelen voor cultuurbeleid (zoals geformuleerd door de Raad voor Cultuur) opnemen in de wijziging van de Wet op het specifiek cultuurbeleid.
- Uitvoering van de Bestuurlijke Afspraken Cultuurbeoefening 2025-2028 met het ministerie van OCW, VNG en partners voor cultuureducatie en -participatie. Contouren vastleggen voor nieuwe afspraken vanaf 2029, betere afstemming ondersteuningsstructuur en inzet middelen tussen Rijk, provincies en gemeenten.
- Uitvoering van de wettelijke taak in de nieuwe Wsob (nieuwe Bibliotheekwet vanaf 2027) ten aanzien van de provinciale ondersteuning. Ondersteuning bij de inrichting van de provinciale interbestuurlijke toezichtstaak op de zorgplicht van gemeenten.
- De in 2026 getekende bestuurlijke afspraken erfgoed worden uitgevoerd.
- Implementatie en coördinatie voor het nader invullen van de uitvoering van het Verdrag van FARO.
- Provinciale belangenbehartiging en coördinatie van de uitvoering van de restauratie en de archeologie-agenda.

Wat zijn de risico's

Niet specifiek voor dit programma.

Wat zijn de kosten

	Rekening	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2025	2026	2027	2028	2029	2030
2.5. Regionale economie en Cultuur						
Lasten						
Programmalasten	123	259	264	264	264	264
Directe personeelslasten	891	1.010	1.057	1.058	1.052	1.052
Overige apparaatslasten	426	437	452	424	424	424
Totaal lasten	**1.440**	**1.706**	**1.773**	**1.746**	**1.740**	**1.740**
Baten						
Subsidies	0	0	0	0	0	0
Overig	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Saldo	**1.440**	**1.706**	**1.773**	**1.746**	**1.740**	**1.740**

x € 1.000

2.6. Financiën en Openbaar Bestuur

Wat zijn onze doelen (volgens Bestuursprogramma 2023-2027)

Ons doel is een evenwichtige en stabiele meerjarenfinanciering voor de provincies met goede financiële en interbestuurlijke verhoudingen. Er zijn noodzakelijke stappen naar evenwichtige en stabiele financiële verhoudingen gezet (betreft o.a.
de normeringssystematiek, het uitkeringsstelsel, het verdeelmodel tussen provincies en het eigen belastinggebied). Dit is gedaan in constructief overleg met het Rijk.

Wat gaan we daarvoor in 2027 doen

- De interbestuurlijke verhoudingen verbeteren door op basis van gelijkwaardig partnerschap samen te werken met het Rijk, de VNG en de UvW aan de uitvoering van acties en afspraken uit de Actieagenda Sterk Bestuur, de Code Interbestuurlijke Verhoudingen, de uitvoering van uitvoerbaarheidstoetsen (UDO) en de ontwikkeling van het beleidskader decentraal en gedeconcentreerd bestuur. In de praktijk van beleidsvoorbereiding en -uitvoering het belang van goede interbestuurlijke verhoudingen blijvend onder de aandacht brengen.
- De financiële verhoudingen verbeteren door het Rijk te houden aan het op orde brengen van de balans tussen taken en middelen voor de decentrale overheden. De kostenontwikkeling van taken en opgaven goed in kaart te brengen zodat er een passende bekostiging komt. De omvang van het Provinciefonds en de belastingcapaciteit van provincies dienen gelijke tred te houden met de kostenontwikkeling van de provinciale taken om een robuust voorzieningenniveau voor inwoners te behouden.
- In bestuurlijke overleggen te pleiten voor maximale beleidsvrijheid voor provincies, met een heldere rolverdeling tussen overheden, een integrale aanpak van maatschappelijke opgaven, eenvoudiger verantwoordings- en uitvoeringsregels op basis van onderling vertrouwen, en informatie-uitvraag die beperkt blijft tot het noodzakelijke.
- Ter versterking van de kennisfunctie wordt samengewerkt met andere overheden en kennisinstellingen.

Wat zijn de risico's

Niet specifiek voor dit programma.

Wat zijn de kosten

	Rekening	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2025	2026	2027	2028	2029	2030
2.6. Financiën en Openbaar Bestuur						
Lasten						
Programmalasten	14	273	279	279	279	279
Directe personeelslasten	821	930	835	835	831	831
Overige apparaatslasten	392	403	357	335	335	335
Totaal lasten	**1.227**	**1.606**	**1.471**	**1.449**	**1.445**	**1.445**
Baten						
Subsidies	0	0	0	0	0	0
Overig	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Saldo	**1.227**	**1.606**	**1.471**	**1.449**	**1.445**	**1.445**

x € 1.000

2.7. Digitalisering

Wat zijn onze doelen (volgens Bestuursprogramma 2023-2027)

1. Ter ondersteuning van integrale gebiedsprocessen en de rol van gebiedsregisseur hebben de provincies een versterkte informatiepositie op het gebied van de samenhangende transities in de fysieke leefomgeving. Hiermee wordt het vinden van (geïntegreerde) ruimtelijke oplossingen en het maken van ruimtelijke keuzes in de gebiedsprocessen ondersteund. Als provincies gebruik willen maken van AI en andere digitale innovaties ondersteunen wij hen hierbij en zorgen we voor kennisdeling. Bij dit alles maken we slim gebruik van ontwikkelingen bij het Rijk, zoals de beleidsvisie Zicht op Nederland en de Interbestuurlijke Datastrategie en Europese ontwikkelingen zoals de komst van de European data spaces.
2. Provincies voldoen aan Europese en nationale digitaliseringswetgeving. IPO heeft met provincies een goede aanpak hiervoor ontwikkeld en pakt op verzoek van provincies bepaalde onderdelen hiervan op namens de gezamenlijke provincies.
3. Provincies hebben lessen getrokken over hoe digitalisering op een verantwoorde manier kan worden omarmd en kan bijdragen aan oplossingen voor maatschappelijke opgaven. De Interprovinciale Ethische Commissie (IEC) adviseert over borging van publieke waarden bij digitale transformatie van provincies. We ondersteunen binnen dit thema provincies ook bij het ontwikkelen van 21ste -eeuwse vaardigheden en competenties in de organisatie en bij digitaal leiderschap.

Wat gaan we daarvoor in 2027 doen

Versterking van de informatiepositie van provincies voor de opgaven in de fysieke leefomgeving door:

1. Inrichting van organisatiebreed portfoliomanagement binnen de Vereniging IPO voor de ontwikkeling van informatieproducten, om te borgen dat deze goed aansluiten op daadwerkelijke behoeften vanuit de provincies en de AAC's voor de overige opgaven in het IPO Bestuursprogramma;
2. Opzetten van een gestructureerd proces om als provincies gezamenlijk opgavegericht te innoveren, in nauwe aansluiting op de ambtelijke adviescommissies voor de overige opgaven in het IPO Bestuursprogramma;
3. Selectie en inrichting van een interprovinciaal stelsel van gegevenswoordenboeken voor gestandaardiseerde gegevensuitwisseling bij het "ruimtelijk puzzelen" in de fysieke leefomgeving en overdracht van dit stelsel naar beheer bij het Rijk;
4. Promotieonderzoek op het gebied van de informatiepositie van provincies in de fysieke leefomgeving, door een duaal promovendus die is aangesteld bij het programma Ruimte en Leefomgeving (RenL);

Versterking van de digitale slagkracht van provincies, op de volgende manieren:

1. Deelname namens IPO aan de programmaorganisatie van de Nederlandse Digitaliseringsstrategie (NDS) en coördinatie van deelname vanuit provincies aan de verschillende inhoudelijke onderdelen van de NDS, met focus op de NDS-prioriteiten cloud, AI en digitale weerbaarheid/digitale autonomie:
2. Versterking van de cyberweerbaarheid van de provinciale bestuurslaag door opstart van het nieuwe sectorale security operations center (SOC) voor de provinciale bestuurslaag.

3. Coördinatie van de inspanningen van provincies om te voldoen aan de actieve en passieve openbaarmakingsverplichting in de Wet open overheid (Woo);
4. Belangenbehartiging namens provincies en ondersteuning van provincies bij de implementatie van Europese en nationale digitaliseringswetgeving, zoals de Cloud and AI Development Act (CADA) en de Cyberbeveiligingswet.
5. Coördinatie van impactanalyses en Uitvoeringstoetsen Decentrale Overheden (UDO's) voor digitaliseringswetgeving. Inzet op lobby met het Rijk en medeoverheden voor beleidsbeïnvloeding bij de Europese Commissie.
6. Ondersteunen van provincies bij de ontwikkeling van digitaal vakmanschap, in nauwe aansluiting op de doelstellingen in de werkgeversvisie 2025-2030.
7. Organisatie van inspirerende thematische evenementen met provincies op het gebied van digitalisering, zoals de jaarlijkse Interprovinciale AI-dag of evenementen in het kader van de NDS.

Wat zijn de risico's

Niet specifiek voor dit programma.

Wat zijn de kosten

	Rekening	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2025	2026	2027	2028	2029	2030
2.7. Digitalisering						
Lasten						
Programmalasten	1.782	1.438	2.174	2.061	2.061	2.061
Directe personeelslasten	645	731	765	765	761	761
Overige apparaatslasten	308	316	327	307	307	307
Totaal lasten	**2.735**	**2.485**	**3.266**	**3.133**	**3.129**	**3.129**
Baten						
Subsidies	578	0	113	0	0	0
Overig	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	**578**	**0**	**113**	**0**	**0**	**0**
Saldo	**2.157**	**2.485**	**3.153**	**3.133**	**3.129**	**3.129**

x € 1.000

Toelichting

- In de lasten is het voorstel uit de Conceptbegroting 2027 verwerkt. Voor het oprichten van het Sectoraal Security Operations Center (SOC) zijn aanvullende middelen beschikbaar gesteld.
- Daarnaast wordt in de begroting rekening gehouden met het project AI chatbot tbv begrippenkaders waarvoor we in 2027 € 113.000 subsidie besteden van BZK.

2.8. Werkgeverszaken

Wat zijn onze doelen (volgens Bestuursprogramma 2023-2027)

1. Een cao voor de provinciale sector, waarbij de afspraken uit de nieuwe cao's zijn geïmplementeerd, worden gemonitord en geëvalueerd.
2. Doorontwikkeld en geborgd goed provinciaal en publiek werkgeverschap. Het IPO werkt hierbij, via Zelfstandige Publieke Werkgevers (ZPW), goed samen met onderwijssectoren en andere decentrale overheden.
3. Een sterkere rechtspositie voor politiek ambtsdragers. Door middel van belangenbehartiging en consultatie is er bijgedragen aan de wet- en regelgeving hieromtrent, waarbij extra aandacht is gevestigd op de pensioenen.

Wat gaan we daarvoor in 2027 doen

- Ondersteunen van de Bestuurlijke Onderhandelingsdelegatie (BOD) voor het (doorlopend) voeren van cao-overleg. Daarnaast het tot stand brengen van bestuurlijke opvattingen over actuele sectorale issues rond arbeidsvoorwaarden en arbeidsverhoudingen en de implementatie van de meerjarige provinciale werkgeversvisie. Na de PS-verkiezingen in 2027 zal een nieuwe BOD worden samengesteld en zal een uitvoerige overdracht en introductie nodig zijn.
- In overleg met de vakbonden en in nauwe samenwerking met de provinciale werkgevers, bevorderen dat nieuwe en eerdere cao-afspraken worden geïmplementeerd. Over een aantal dossiers moeten nog nadere (cao) afspraken worden gemaakt (bijvoorbeeld over zware beroepen, vereenvoudiging van de cao). Daarnaast worden de effecten van gemaakte afspraken gemonitord en geëvalueerd (evaluatie functiegebouw, diverse afspraken uit de preambule, de recente aanpassing van het persoonlijke budget duurzame inzetbaarheid (PBI). Dit kan leiden tot bijstelling van gemaakte afspraken en is nodig voor dossieropbouw voor de volgende cao. Het toewerken naar een volgende cao is eind 2027 voorzien.
- Lobbyen namens de samenwerkende provincies voor goed publiek werkgeverschap via Zelfstandige Publieke Werkgevers (ZPW). Samenwerking via ZPW met onderwijssectoren en andere decentrale overheden. Afstemmen met medeoverheden ter voorbereiding op de cao- en pensioenonderhandelingen en consultaties over nieuwe wetgeving.
- Afstemmen en samenwerking met de AAC Werkgeverszaken, Kring van provinciesecretarissen (KPS) en diverse expertwerkgroepen met provinciale collega's gericht op toekomstbestendige arbeidsvoorwaarden, de ontwikkeling van provinciale organisaties en goed werkgeverschap.
- Belangen behartigen voor de rechtspositie van politiek ambtsdragers binnen de provinciale sector. Bijdragen leveren aan consultatie over wetgeving en beleid t.a.v. politiek ambtsdragers (onder andere de pensioentransitie, aantrekkelijkheid van het ambt, integriteit).
- Het voorbereiden van aanbestedingen en contractbeheer (o.a. bovenwettelijke uitkeringen, algemene pensioenwet politieke ambtsdragers. (APPA), zorgverzekeringen, geschillencommissies, evaluaties n.a.v. cao-afspraken) voor de provinciale werkgevers en werknemers. Waar mogelijk samen met andere decentrale overheden.

Wat zijn de risico's

Niet specifiek voor dit programma.

Wat zijn de kosten

	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Meerjarenraming 2028	2029	2030
2.8. Werkgeverszaken						
Lasten						
Programmalasten	146	280	286	286	286	286
Directe personeelslasten	399	651	682	682	678	678
Overige apparaatslasten	190	282	291	273	273	273
Totaal lasten	**735**	**1.213**	**1.259**	**1.242**	**1.238**	**1.238**
Baten						
Subsidies	0	0	0	0	0	0
Overig	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Saldo	**735**	**1.213**	**1.259**	**1.242**	**1.238**	**1.238**

x € 1.000

3. ONDERSTEUNING PROVINCIALE UITVOERING DOOR BIJ12

In dit deel behandelen we de taken waarin BIJ12 de twaalf Nederlandse provincies ondersteunt bij de uitvoering van gemeenschappelijke opgaven, voornamelijk in het domein van de (transitie) natuur en stikstof. BIJ12 zorgt voor een efficiënte uitvoering tegen lage kosten. In het mandaat van de 12 provincies voert BIJ12 twee wettelijke regelingen uit: de afhandeling van de faunaschades en (vooralsnog) de subsidieregeling opruiming drugsafval.

BIJ12 verbindt de provincies met expertise en ondersteunt provinciale commissies, zoals de Adviescommissie Schade Grondwater (ACSG) en Stichting Certificering SNL. BIJ12 verwerkt gegevens tot betrouwbare informatie op basis waarvan provincies besluiten kunnen nemen. Zo draagt BIJ12 bij aan het versterken van de informatiepositie van provincies.

3.1. Expertiseteam Stikstof & Natura 2000

Wat zijn onze doelen (volgens Bestuursprogramma 2023-2027)

Provincies zijn optimaal ondersteund bij hun uitvoeringstaken binnen het dossier Stikstof & Natura 2000.

Wat gaan we daarvoor in 2027 doen

- Ondersteunen van provincies bij hun uitvoeringstaken in het landelijk gebied, met nadruk op stikstof en Natura 2000, met kennis, expertise, analyses, dataverzameling, gegevensbeheer en (uitvoerings)advies.
- Doorontwikkelen van BIJ12 als kennis- en informatieknooppunt voor het landelijk gebied, in samenwerking met overheden en kennispartners, gericht op het versterken van de centrale informatiepositie en het bevorderen van de interprovinciale en interbestuurlijke samenwerking.
- Ondersteunen bij interprovinciale overleggen en werkgroepen met o.a. voorzitterschap, secretariaten, inhoudelijk advies, kennismanagement en documentbeheer.
- Leveren en doorontwikkelen van toegankelijke, eenduidige en centraal ontsloten data, informatie en kennis voor het landelijk gebied, met nadruk op stikstof en Natura 2000, voor provincies en andere bevoegde gezagen, professionals en – waar relevant – bredere doelgroepen.
- Beheren, ontsluiten en verder ontwikkelen van landelijke informatiepunten (zoals voor stikstof, Natura 2000 en wolven) ter ondersteuning van eenduidige communicatie, vermindering van versnippering en versterking van de gezamenlijke informatievoorziening.
- Ondersteunen bij het leren van, voor en door provincies over het landelijk gebied door het versterken en verbreden van het portfolio van de Campus BIJ12 (learning management systeem (LMS), maatwerktrainingen, netwerkbijeenkomsten en kennisuitwisseling).
- Beheren, ontsluiten en overdragen van informatie en kennis over BIJ12 (zoals Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF), Faunazaken, Gemeenschappelijke Beheer Organisatie (GBO)) en de dossiers stikstof & Natura 2000 en wolven:
    - Via internet, o.a. BIJ12.nl;
    - Via het Landelijk Informatiepunt Stikstof & Natura 2000 en het Loket BIJ12;
    - Via het Landelijk Informatiepunt Wolven
    - Via kennisdocumenten (handleidingen, handreikingen en Q&A's);
    - Via het doorontwikkelen van onze kennisdatabase en documentatie.
- Ondersteunen bij het gebruik en de doorontwikkeling van AERIUS en andere relevante instrumenten:
    - Met het Landelijk Informatiepunt Stikstof en Natura 2000 voor gebruikersvragen;
    - Door gebruikerscommunicatie (o.a. website AERIUS.nl, handleidingen, nieuwsbrieven, demo's);
    - Door het geven van trainingen;
    - Door binnen de governance AERIUS gebruikerswensen en -behoeften structureel te borgen, het release-proces te faciliteren, en incidenten af te handelen;
    - Door het leveren en actualiseren van onderliggende data, zoals de habitatkaart, mede in het licht van veranderende wet- en regelgeving.
- Bijdragen aan de verdere ontwikkeling van governance en positionering van gezamenlijke informatievoorziening en ICT-gerelateerde dossiers, in samenhang met de informatiepositie van provincies.

Wat zijn de risico's

1. *Risico*: een deel van de activiteiten wordt uitgevoerd middels subsidies van LVVN. Subsidiëring is door Rijksregels gemaximaliseerd op 4 jaar. Voor de AERIUS-subsidie is het vierde jaar bereikt.

Beheersing: Hiervoor wordt een andere vorm van verrekening afgesproken.

Wat zijn de kosten

	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Meerjarenraming 2028	2029	2030
3.1. Expertiseteam Stikstof & Natura 2000						
Lasten						
Programmalasten	6.321	3.818	3.284	3.284	3.284	3.284
Directe personeelslasten	2.763	3.188	3.337	3.339	3.321	3.321
Overige apparaatslasten	1.320	1.380	1.426	1.338	1.338	1.338
Totaal lasten	**10.404**	**8.386**	**8.047**	**7.961**	**7.944**	**7.944**
Baten						
Subsidies	1.598	425	425	425	425	425
Overig	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	**1.598**	**425**	**425**	**425**	**425**	**425**
Saldo	**8.805**	**7.961**	**7.622**	**7.536**	**7.519**	**7.519**

x € 1.000

Toelichting

In de lasten zijn de voorstellen uit de Tussenrapportage 2026 en de Conceptbegroting 2027 verwerkt.

- De programmalasten zijn verlaagd in verband met:
  - de bestuurlijke opdracht Ontleden verenigingsbegroting
  - het overbrengen van taken en middelen voor risicokaart naar deel 2. Beleidsvoorbereiding.
- De programmalasten zijn verhoogd in verband met het overbrengen van taken en middelen voor AERIUS vanuit deel 2. Beleidsvoorbereiding.

De baten bestaan uit bijdragen van het Ministerie van LNV in het kader van Stikstof.

3.2. Natuurinformatie en Natuurbeheer

Wat zijn onze doelen (volgens Bestuursprogramma 2023-2027)

1. Provincies hebben een sterke kennis- en informatiepositie op het gebied van natuur en natuurbeheer.
2. Provincies zijn optimaal ondersteund bij de uitvoering van de wettelijke taken en bestuurlijke afspraken in het kader van het Natuurpact op het gebied van natuurbeheer, vooral door het coördineren van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL).

Wat gaan we daarvoor in 2027 doen

- NDFF: Exploitatie en doorontwikkeling van de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) als platform voor open data, waarbij 2027 in het teken staat van de overgang naar een nieuwe governance- en financieringsstructuur (gemeenschappelijke regeling uitvoeringstaken natuur en omgeving (GR UNO), met aandacht voor overdracht van taken, verantwoordelijkheden en financiële transparantie.
  - Besluitvorming en implementatie van de nieuwe sturingsstructuur.
  - Afronding en borging van de belangrijkste ICT-opgaven uit de transitie.
  - Duurzaam en als open data beschikbaar stellen van gegevens over biodiversiteit en verspreiding van plant- en diersoorten in Nederland.
  - Inrichten en borgen van effectieve processen voor inwinning, validatie en uitlevering van data.
- Natuurinformatie: Beschikbaar stellen, beheren en doorontwikkelen van meervoudig bruikbare, gestandaardiseerde monitoringsgegevens, informatievoorzieningen en rapportages over natuurkwaliteit voor beleidsvorming, uitvoering en wettelijke taken. We doen dat vanuit een samenhangende keten van monitoring – data – informatie – analyse - rapportage (MDIAR) door middel van het:
  - Adviseren over, doorontwikkelen, actualiseren en harmoniseren van werkwijzen voor monitoring van flora, fauna, vegetaties, habitats en leefgebieden.
  - Doorontwikkelen en toepassen van innovatieve methoden voor (vegetatie)monitoring.
  - Organiseren van afstemming tussen provincies en ketenpartners over methoden en toepassing daarvan.
  - Ontwikkelen, beheren en beschikbaar stellen van voorzieningen voor het verzamelen, valideren, delen en toepassen van data (o.a. richtlijnen netwerk Nederland (RNN), Nationale Databank Vegetatie- en Habitatkarteringen (NDVH), Beschermde soorten indicator (BeSI) en Informatiekaart Natuur (IKN)).
  - Het verzamelen van specifieke gegevenssets over de uitvoering van natuurbeleid bij provincies, waaronder uitvoering van natuurmaatregelen en Voortgangsrapportage Natuur.
  - Implementatie van producten uit het Verbeterprogramma VHR-monitoring (VVM) en aanvullende monitoring voor de Natuurherstelverordening.
  - Uitvoering en aanbesteding van beleidsmonitoring van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) en het hierin doorvoeren van verbeteringen n.a.v. de ecologische evaluatie ANLb.
  - Aanbesteden en uitvoeren van de ecologische monitoring van wolven, rekening houdend met een optimale benutting van beschikbare analysecapaciteit en beheersing van kosten voor DNA-analyses.
  - Realisatie van de 12e Voortgangsrapportage Natuur in het kader van het Natuurpact.
  - Inrichten en beheren van een Kennisplatform beschermde soorten en het opstellen en actualiseren van kennisdocumenten, ten behoeve van de wettelijke taken passieve soortbescherming.

- VVM: We faciliteren het de uitvoering van het Programmaplan Verbetering Natuurmonitoring (VVM) 2025–2030, waarbij in 2027 het zwaartepunt verschuift naar uitvoering, beheer en doorontwikkeling van de gerealiseerde data- en informatie-infrastructuur, inclusief:
  - Implementatie en borging van monitoring van natuurherstelmaatregelen, omgevingscondities en doelbereik en de daarbij noodzakelijke centrale voorzieningen.
  - Integratie van vernieuwingen in het bestaande monitoringslandschap.
  - Inzichtelijk maken van en voorbereiden van besluitvorming over uitvoerings- en beheerkosten.

- Natuurbeheer: Uitvoering en doorontwikkeling van het landelijke Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL), waaronder de regelingen subsidieverordening Natuur en landschapsbeheer (SVNL), Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL), ANLb, Catalogus GroenBlauwe Diensten (CGBD) en de Regeling grondverwerving door middel van:
  - Het beschikbaar stellen en actualiseren van modelregelingen.
  - Het verzamelen en delen van gegevens ten behoeve van rapportages.
  - Het uitvoeren van projecten gericht op verbetering en evaluatie van subsidieregelingen.
  - Ontwikkeling en beheer van keteninformatievoorzieningen.
  - Ondersteuning van provincies bij de financiële en inhoudelijke uitvoering van het stelsel.
  - Informeren en adviseren van betrokken partijen over toepassing van het stelsel.
  - In kaart brengen van financiële stromen rond natuurbeheer, ter ondersteuning van afspraken tussen provincies en Rijk over doelen, middelen en uitvoeringskosten.
  - Ondersteunen van de Stichting Certificering SNL met financiering vanuit de provincies en bedrijfsvoeringsaspecten.
  - Aanbesteding van onderzoek naar methoden voor natuurbeheer en -herstel in het kader van het Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit (OBN).

Wat zijn de risico's

1. *Risico:* overgang van de NDFF naar de nieuwe governance- en financieringsstructuur (GR UNO) verloopt niet tijdig of zorgvuldig, waardoor onduidelijkheid ontstaat over verantwoordelijkheden, bekostiging en continuïteit van dienstverlening.
   Beheersing: stakeholders intensief betrekken bij inrichting en besluitvorming, tijdige uitwerking van overdrachtsafspraken en borgen van transparantie in rollen, taken en financiën.
2. *Risico:* tijdpad en omvang van overdracht van VVM naar BIJ12 is nog onduidelijk, waardoor onduidelijk is om gesteld te staan voor gewijzigde of nieuwe taken.
   Beheersing: actieve inzet vanuit BIJ12 in VVM-programma t.b.v. beschrijving over te dragen programma resultaten, kostenraming daarvan en sturing daarop.
3. *Risico:* groeiende behoefte van provincies aan gedetailleerde informatie over individuele wolven past niet binnen beschikbare analyse capaciteit en beschikbare middelen.
   Beheersing: ontwikkelen en toepassen van een afwegingskader voor inzet van analyses; hernieuwde marktverkenning voor ecologische monitoring van de populatie en inzicht in plaatselijke omstandigheden; provincie specifieke kosten doorberekenen aan betreffende provincie.

Wat zijn de kosten

	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Meerjarenraming 2028	2029	2030
3.2. Natuurinformatie en Natuurbeheer						
Lasten						
Programmalasten	17.862	11.156	11.476	11.884	12.284	12.684
Directe personeelslasten	4.406	5.590	5.853	5.855	5.825	5.825
Overige apparaatslasten	2.104	2.420	2.501	2.347	2.347	2.347
Totaal lasten	**24.372**	**19.167**	**19.829**	**20.086**	**20.456**	**20.856**
Baten						
Subsidies	7.751	1.204	1.374	1.374	1.204	1.204
Overig	0	320	0	0	0	0
Totaal baten	**7.751**	**1.524**	**1.374**	**1.374**	**1.204**	**1.204**
Saldo	**16.620**	**17.643**	**18.455**	**18.712**	**19.252**	**19.652**

x € 1.000

Toelichting

In de lasten zijn de voorstellen uit de Tussenrapportage 2026 en de Conceptbegroting 2027 verwerkt.

- Vanuit LVVN ontvangen we (via het provinciefonds) bijdragen voor:
  - de uitbreiding van Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer.
  - de uitvoering ‘Pilot certificering weidevogelbedrijf’.
- De programmalasten zijn verlaagd in verband met de bestuurlijke opdracht Ontleden verenigingsbegroting.
- Voor het subsidieprogramma Verbetering Natuurmonitoring is een aanvraag gedaan voor een subsidie. Eventuele verwerking voor 2027 volgt op basis van de beschikking.
- De NDFF wordt een Gemeenschappelijke Regeling (GR) met een eigen begrotingscyclus. Hierdoor wijzigt wellicht de toerekening van de apparaatslasten (bedrijfsvoeringskosten) binnen de verenigingsbegroting. De GR gaat 1/1/2027 van start, maar is in 2027 (vanwege het overgangsjaar) nog in de verenigingsbegroting verwerkt, bij NINB.

In de meerjarenbegroting zijn sinds 2025 middelen opgenomen voor de uitvoering van het Verbeterprogramma Vogel- en Habitat Richtlijnen (VHR) Monitoring. Op dit moment lijkt de financiering van het rijk voldoende voor de ontwikkeldoelstellingen binnen het programma. Bestuurlijke afstemming over uitvoering van verbeterde monitoring is voorzien voor het najaar van 2026. Naar aanleiding daarvan wordt aan nader voorstel aan het bestuur voorgelegd hoe om te gaan met de in de begroting gereserveerde middelen. Zo nodig zullen wijzigingen in de Tussenrapportage 2027 worden opgenomen.

3.3. Faunazaken

Wat zijn onze doelen (volgens Bestuursprogramma 2023-2027)

1. (Kosten)efficiënte afhandeling van tegemoetkomingsaanvragen faunaschade, de ganzenregeling en edelhertenregeling.
2. Eenduidige juiste communicatie en voorlichting over het voorkomen, bestrijden en betalen van faunaschade.
3. Coördinatie van kwalitatief hoogwaardig onderzoek naar het voorkomen en bestrijden van faunaschade.
4. Efficiënte uitvoering van het interprovinciaal wolvenplan.

Wat gaan we daarvoor in 2027 doen

- Afhandelen van de tegemoetkomingsaanvragen voor faunaschade, inclusief de afhandeling van bezwaar- en beroepszaken.
- Professionalisering van de werkprocessen voor het afhandelen van faunaschades en het proces van ISO-certificering voor het faunaschadeproces inregelen in de organisatie.
- De door provincies vastgestelde onderzoeksagenda uitvoeren door opdrachten te verlenen aan onderzoeksbureaus en deze te begeleiden, opzetten van datastandaarden voor faunadata en het organiseren van een netwerkdag.
- Voorlichting geven aan grondgebruikers over het voorkomen en bestrijden van faunaschade via:
    - Actuele informatie op bij12.nl;
    - Faunaschade PreventieKits;
    - Helpdesk;
    - Bijeenkomsten.
- Provincies voorzien van inhoudelijk en juridisch advies over het voorkomen, bestrijden en betalen van de faunaschade.
- Uitvoeren van de Europese aanbesteding van taxatiediensten in 2027.
- Ondersteuning van de wolventaken bij provincies volgens de afspraken in het Interprovinciaal wolvenplan en de benodigde input leveren voor het Landelijk Informatiepunt Wolven met landelijk incidentenregistratie.
- Uitwerken en uitvoeren van de opdrachten in kader van de Landelijke Aanpak Wolven, waaronder coördinatie van het Landelijk Deskundigenteam Wolven en het leveren van een projectleider voor Team Veebescherming.

Wat zijn de risico's

1. *Risico*: definitieve kosten van de open-eind-regeling kunnen sterk veranderen vanwege de afhankelijkheid van het faunaschadebeleid, het aantal aanvragen, het aantal schadeveroorzakende dieren, de taxatiekosten, de hoogte van de schade en de gewasprijs.
   Beheersing: In de bestaande P&C-cyclus indien nodig tussentijds een indicatie van de verwachte kosten geven.
2. *Risico*: de bestuurlijke besluitvorming over vrijgestelde soorten zorgt voor een toename aan beschermde soorten waarvoor een tegemoetkoming aangevraagd kan worden en dus ook een toename aan de kosten van de tegemoetkomingen faunaschade.
   Beheersing: agenderen bij bestuurlijke overleggen met het ministerie van LVVN om afspraken te maken over de kosten.

Wat zijn de kosten

	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Meerjarenraming 2028	2029	2030
3.3. Faunazaken						
Lasten						
Programmalasten	106.021	4.325	4.264	4.114	4.084	1.371
Directe personeelslasten	1.806	2.315	2.423	2.424	2.412	2.412
Overige apparaatslasten	863	1.002	1.035	972	972	972
Totaal lasten	**108.690**	**7.642**	**7.722**	**7.509**	**7.467**	**4.754**
Baten						
Subsidies	0	0	0	0	0	0
Overig	-6.463	2.983	2.893	2.743	2.713	0
Totaal baten	**-6.463**	**2.983**	**2.893**	**2.743**	**2.713**	**0**
Saldo	**115.153**	**4.659**	**4.829**	**4.766**	**4.754**	**4.754**

x € 1.000

Toelichting

In de lasten zijn de voorstellen uit de Tussenrapportage 2026 en de Conceptbegroting 2027 verwerkt.

- Voor de Landelijke Aanpak Wolven ontvangen we (via het Provinciefonds) bijdragen vanuit het ministerie van LVVN.

3.4. AdviesCommissie Schade Grondwater (ACSG)

Wat zijn onze doelen (volgens Bestuursprogramma 2023-2027)

Het leveren van kwalitatief hoogwaardige adviezen over schade door grondwater infiltratie of -onttrekking. Die adviezen opleveren binnen een maatschappelijk wenselijke termijn, met in ieder geval een gedeeld verwachtingenmanagement.

Wat gaan we daarvoor in 2027 doen

- Onafhankelijk en goed adviseren over de oorzaak en de omvang van de schade aan de afzonderlijke GS'en.
- Leveren van professionele inhoudelijke en secretariële ondersteuning van de leden van de ACSG.
- Het voeren van goede externe communicatie via de website en werkgroepen voor de onderzoeken.
- Up-to-date houden van het kwaliteitsmanagementsysteem.
- Onderhouden van archieven, computermodellen en -programma's en ondersteunende rapporten.
- Oppakken van Woo-verzoeken.

Wat zijn de risico's

Risico: er is een dagvaarding (2024) van de Stichting Droogteschade Waterwinning gericht aan waterwinbedrijven. De inhoud van de dagvaarding heeft ook betrekking op de inhoudelijke uitvoering van het werk van de ACSG. In 2026 heeft de rechter bepaald dat de dagvaarding inhoudelijk beoordeeld zal worden. Verwachting is dat dit in 2027 een vervolg krijgt. Een uitspraak kan zorgen voor een noodzakelijke aanpassing van onderzoekswerkwijze van de ACSG
Beheersing: de ACSG zal waar nodig de gevraagde kennis inbrengen in de juridische procedure.

Risico: sinds de inwerkingtreding van de Omgevingswet kunnen ook verzoeken voor schade door meldingen bij de ACSG worden neergelegd. Hierdoor kan de omvang van de onderzoeken bij de ACSG in de toekomst toenemen.
Beheersing: Provincie Gelderland (coördinerende provincie) bekijkt met de ACSG op welke wijze hierop sturing mogelijk is.

Risico: de ACSG is een onafhankelijke commissie en zelfstandig verantwoordelijk voor de afhandeling van Woo-verzoeken. Afgelopen jaren zien we een toename aan Woo-verzoeken wat steeds meer capaciteit vraagt.
Beheersing: het secretariaat zal bij een toenemende vraag op dit vlak met provincies gaan bespreken op welke wijze en met welke ondersteuning op een kosten efficiënte manier kan worden opgepakt.

Wat zijn de kosten

	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Meerjarenraming 2028	2029	2030
3.4. AdviesCommissie Schade Grondwater (ACSG)						
Lasten						
Programmalasten	778	375	383	383	383	383
Directe personeelslasten	528	598	626	626	623	623
Overige apparaatslasten	252	259	267	251	251	251
Totaal lasten	**1.558**	**1.232**	**1.277**	**1.261**	**1.257**	**1.257**
Baten						
Subsidies	0	0	0	0	0	0
Overig	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Saldo	**1.558**	**1.232**	**1.277**	**1.261**	**1.257**	**1.257**

x € 1.000

3.5. Gemeenschappelijke Beheer Organisatie (GBO-provincies)

Wat zijn onze doelen (volgens Bestuursprogramma 2023-2027)

1. Provincies zijn ontzorgd bij het beheer van data die nodig is voor de uitvoering van hun gemeenschappelijke opgaven.
2. Provincies worden versterkt in hun informatiepositie door het ontwikkelen en beheren van gezamenlijke informatieproducten en een toekomstbestendige IT- en data-infrastructuur.

Wat gaan we daarvoor in 2027 doen

Transitie en inrichting van het applicatielandschap

- Voortzetten en afronden van het Programma Transitie Applicatielandschap, gericht op:
  - verdere migratie van informatieproducten naar een duurzame cloudgebaseerde, flexibele en schaalbare IT-omgeving;
  - verminderen van afhankelijkheid van individuele leveranciers en daarmee beperken van de kwetsbaarheid;
  - inrichten en versterken van de regieorganisatie die de aansturing van meerdere leveranciers en diensten borgt.
- Inrichten en toepassen van een producten- en diensten-catalogus (PDC) als basis voor sturing, transparantie en prioritering van informatieproducten en dienstverlening.
- Uitwerken van een toekomstbestendig begrotingsmodel dat aansluit op deze nieuwe manier van werken, inclusief inzicht in:
  - de opbouw van (uitvoerings)kosten;
  - mogelijke budgetneutrale aanpassingen;
  - effecten op formatie, benodigde expertise en rolverdeling binnen GBO.

Beheer en doorontwikkeling informatieproducten

- Doorontwikkelen en beheren van bestaande informatieproducten, met aandacht voor betrouwbaarheid, beschikbaarheid, veiligheid (security) en doorontwikkeling in lijn met de provinciale opgaven.
- Versterken van de cyberweerbaarheid van systemen, onder andere door:
  - periodieke beveiligingstesten (zoals penetratietesten)
  - het oplossen van kwetsbaarheden
  - structurele borging van informatiebeveiliging, onder andere via inzet van specialistische functies.
- Verdere professionalisering van de ontwikkel- en dataorganisatie, door:
  - inzet van moderne ontwikkeltools en werkwijzen
  - verbeteren van inzicht in beschikbare data via o.a. een datacatalogus
  - structurele inzet van data-expertise.
- Verkennen van mogelijkheden voor het ontwikkelen en/ of in beheer nemen van nieuwe informatieproducten, gebaseerd op de PDC en passend bij de wensen van de provincies, zodat beter kan worden ingespeeld op nieuwe beleids- en uitvoeringsvragen van provincies.

Financiële basis op orde houden

- Borging van een structureel toereikende en transparante financiële basis voor de uitvoering van de GBO-taken, mede naar aanleiding van eerdere correcties in de begroting.

Wat zijn de risico's

Risico: De aanhoudende krapte op de arbeidsmarkt voor ICT-specialisten en de toenemende vraag naar digitale expertise kunnen de realisatie van de digitale informatievoorziening en ontwikkelopgaven onder druk zetten. Dit kan leiden tot vertraging van projecten, hogere uitvoeringskosten en verminderde ruimte voor innovatie en doorontwikkeling van de dienstverlening.
Beheersing: Actief arbeidsmarktbeleid, investeren in opleiding en ontwikkeling van medewerkers, samenwerking met traineeprogramma's en provincies, een duurzame sourcing-strategie en verdere standaardisatie van het ICT-landschap.

Wat zijn de kosten

	Rekening	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2025	2026	2027	2028	2029	2030
3.5. Gemeenschappelijke Beheer Organisatie						
Lasten						
Programmalasten	9.084	9.242	8.940	5.908	5.908	5.908
Directe personeelslasten	4.547	6.065	6.350	6.352	6.319	6.319
Overige apparaatslasten	2.172	2.626	2.713	2.546	2.546	2.546
Totaal lasten	**15.804**	**17.932**	**18.003**	**14.806**	**14.773**	**14.773**
Baten						
Subsidies	75	120	120	120	120	120
Overig	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	**75**	**120**	**120**	**120**	**120**	**120**
Saldo	**15.729**	**17.812**	**17.883**	**14.686**	**14.653**	**14.653**

x € 1.000

Toelichting

De daling van de programmalasten vanaf 2028 wordt veroorzaakt doordat in de periode 2025 tot en met 2027 tijdelijk extra middelen beschikbaar waren gesteld voor het programma Transitie Applicatielandschap.

4. OVERIGE RAMINGEN & UITKERINGEN

4.1. Overige ramingen

De overige ramingen bestaat grotendeels uit stelposten. Gedurende het begrotingsjaar kunnen hieraan posten toegevoegd worden.

	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Meerjarenraming 2028	2029	2030
4.1 Overige ramingen						
Lasten						
Programmalasten	0	-756	-3.037	-2.022	-2.009	-2.009
Directe personeelslasten	0	0	0	0	0	0
Overige apparaatslasten	0	0	0	0	0	0
Totaal lasten	**0**	**-756**	**-3.037**	**-2.022**	**-2.009**	**-2.009**
Baten						
Subsidies	0	0	0	0	0	0
Overig	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Saldo	**0**	**-756**	**-3.037**	**-2.022**	**-2.009**	**-2.009**

x € 1.000

Toelichting

In de Tussenrapportage 2026 en de Conceptbegroting 2027 is de noodzakelijke investering in de bedrijfsvoering van het IPO toegelicht. Deze investering brengt extra lasten met zich mee, die toegelicht zijn in de paragraaf Bedrijfsvoering. Tegenover de extra lasten staan een drietal dekkingsmaatregelen, die als stelposten opgenomen zijn in de begroting.

1. *Interne inverdieneffecten binnen 'Basis op orde' (inhuur naar vast)*
   Onderdeel van een robuuste bedrijfsvoering is het traject inhuur naar vast, waarmee structurele externe inhuur wordt teruggebracht en functies structureel worden belegd binnen de organisatie. Het verwachte inverdieneffect bedraagt € 0,9 miljoen in 2027 en € 1,8 miljoen vanaf 2028.
2. *Doorlichten begroting – structurele onderuitputting*
   Het doorlichten en heropbouwen van de verenigingsbegroting is nodig om te komen tot een realistische, goed uitlegbare en toekomstbestendige begroting. Dit sluit aan op de bestuurlijke opdracht om de begroting te ontleden langs governance- en financieringslijnen. Op basis van een eerste analyse constateren wij een structurele onderuitputting van € 0,4 miljoen.
3. *Inzetten van het Rekeningresultaat 2025*
   Het Rekeningresultaat 2025 is als incidentele dekking benut voor de extra incidentele lasten in 2026 (€ 1,4 miljoen) en 2027 (€ 1,9 miljoen).

Daarnaast is voor 2027 binnen dit programma nog een werkbudget van € 163.000 beschikbaar.

4.2. Overige uitkeringen

	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Meerjarenraming 2028	2029	2030
4.2 Overige uitkeringen						
Lasten						
Programmalasten	3.650	0	0	0	0	0
Directe personeelslasten	0	0	0	0	0	0
Overige apparaatslasten	0	0	0	0	0	0
Totaal lasten	**3.650**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Baten						
Bijdrage provincies	189.875	77.815	79.294	76.640	77.044	77.444
Overig	1.168	0	0	0	0	0
Totaal baten	**191.044**	**77.815**	**79.294**	**76.640**	**77.044**	**77.444**
Saldo	**-187.394**	**-77.815**	**-79.294**	**-76.640**	**-77.044**	**-77.444**

x € 1.000

Toelichting

De baten bestaan uit bijdragen van de provincies die per provincie gespecificeerd zijn in bijlage 1.

Paragraaf Bedrijfsvoering

In deze paragraaf beschrijven wij de ontwikkelingen en prioriteiten in de organisatie en bedrijfsvoering van de vereniging. De focus ligt op het versterken van de basis van de organisatie, zodat deze duurzaam in staat is om de uitvoering van de gezamenlijke opgaven van de provincies te ondersteunen.

I. Onze prioriteiten

De vereniging is de afgelopen jaren sterk gegroeid in aantal taken, omvang en complexiteit. Deze ontwikkeling heeft geleid tot een grotere vraag naar ondersteuning en sturing vanuit de interne organisatie, terwijl de onderliggende basis – processen, systemen, capaciteit en governance – niet in alle gevallen zijn meegegroeid.

Het op orde brengen van deze basis is daarom sinds 2026 een belangrijke prioriteit. Het betreft een brede organisatieontwikkeling, waarbij investeringen in de bedrijfsvoering een essentieel onderdeel vormen. Doel is het realiseren van een stevig en toekomstbestendig fundament zodat de vereniging optimaal kan bijdragen aan de bestuurlijke ambities van de provincies.

De investeringen die onderdeel zijn van de Begroting 2027 vormen een volgende stap in deze meerjarige ontwikkeling. Op dit moment is nog niet volledig te voorzien of en in welke mate aanvullende middelen op langere termijn nodig zijn. Gestreefd wordt vóór het einde van deze statenperiode, in samenhang met de organisatieontwikkeling en de bestuurlijke doorlichting van de begroting, een onderbouwd beeld te schetsen van deze financiële consequenties.

In 2027 zetten we onze bedrijfsvoering op orde. De nadruk ligt op sterkere financiële sturing en op processen en systemen die overal hetzelfde werken. Daarnaast versterken we de HR-functie, de informatievoorziening en de ondersteunende functies: inkoop, juridisch en facilitair.

II. Bedrijfsfuncties

HR en organisatieontwikkeling
In 2027 wordt de HR-functie zowel kwalitatief als kwantitatief verder versterkt, zodat deze de ontwikkeling van de organisatie duurzaam kan ondersteunen. De focus ligt op leiderschap, leren & ontwikkelen en duurzame inzetbaarheid van medewerkers. Tegelijkertijd wordt ingezet op het terugdringen van (de afhankelijkheid van) externe inhuur.

Financiële functie en Planning & Control
In 2027 wordt de financiële functie verder versterkt vanuit programma Basis op Orde, met als doel te komen tot een robuuste en toekomstbestendige inrichting van de financiële systemen, processen en sturingsinformatie. In 2026 is een start gemaakt met de harmonisatie van financiële systemen en processen, de financiële procuratie en de inrichting van de financiële organisatie. In 2027 wordt deze ontwikkeling voortgezet, waarbij aandacht is voor het inrichten van integraal risicomanagement en een risicoparagraaf bij de P&C-documenten.
De focus ligt daarbij op de doorontwikkeling van de financiële sturingsinformatie, de professionalisering van het begrotings- en prognoseproces, de versterking van de bestuurlijke en interne planning- en controlcyclus en de verdere ontwikkeling van financieel en fiscaal beleid, strategie, concerncontrol en businesscontrol.
Hiermee leggen we een stevige basis die beter inzicht en overzicht biedt in de financiële positie van IPO en BIJ12. Dit vergroot de sturingsmogelijkheden en versterkt de samenhang tussen ambities,

taken en beschikbare middelen. Waar nodig worden het functiehuis en de formatie, binnen de bestaande middelen, hierop structureel aangepast.

Inkoop en Contractbeheer
De inkoopfunctie wordt verder ontwikkeld richting een meer strategische en uniforme werkwijze. Dit gebeurt onder andere door toepassing van methodieken zoals category management en spendanalyse. Category management is een strategische inkoopmethode waarbij producten of diensten worden gegroepeerd in logische categorieën om waarde te maximaliseren. Een spendanalyse is het systematisch onderzoeken van alle organisatie-uitgaven om inzicht te krijgen in geldstromen en bespaarkansen te vinden. Ook wordt het gestandaardiseerd proceshuis verder ingericht en wordt uitvoering gegeven aan het programma Inhuur naar Vast, waarbij de gevolgen voor de inzet van capaciteit en de organisatie worden uitgewerkt.

ICT en kantoorautomatisering
In 2027 werken we het eerste volledige jaar in één digitale werkomgeving, wat de samenwerking, efficiëntie en het voldoen aan (beveiligings)vereisten binnen de vereniging bevordert. Na afronding van het project Implementatie in 2026 ligt de focus ook in 2027 op verdere integratie van de dienstverlening binnen de organisatie en met leverancier(s), optimalisatie en verbetering van gebruik en beheer.

Facilitaire zaken
De groei van de organisatie vraagt om aanpassing en verdere doordenking van de huisvesting en facilitaire voorzieningen. In 2027 wordt gewerkt aan de uitwerking van strategische huisvestingskeuzes en wordt ingespeeld op de toenemende druk op de beschikbare werkplekken. Tegelijkertijd blijft aandacht voor duurzaamheid onderdeel van het beleid.

Juridische ondersteuning
De juridische functie wordt in lijn gebracht met de omvang en complexiteit van de organisatie. Daarbij wordt onder meer invulling gegeven aan verplichtingen vanuit wet- en regelgeving, zoals de Wet open overheid, en wordt de juridische ondersteuning van de organisatie verder versterkt ten behoeve van de interne beheersing.

Informatievoorziening, privacy en CIO Office
In 2027 wordt het Chief Information Officer (CIO) Office versterkt, met regie op informatievoorziening, privacy, security en datamanagement. Hiermee geven we invulling aan wet- en regelgeving en aan eerder gemaakte afspraken met provincies over informatiehuishouding. Binnen dit kader worden onder meer actieplannen voor privacy en informatiebeveiliging op- en vastgesteld en de uitvoering ervan wordt gemonitord en er wordt gewerkt aan compliance met relevante normen. Daarnaast wordt geïnvesteerd in het verbeteren van stuurinformatie, en worden rollen zoals de functionaris gegevensbescherming structureel geborgd in de organisatie.

Managementondersteuning
De inrichting van managementondersteuning wordt verder uitgewerkt, in samenhang met de bredere organisatiestructuur. Daarbij wordt toegewerkt naar een toekomstbestendig model dat aansluit bij de behoeften van directie en management.

Projectmanagement en organisatieontwikkeling
Voor het realiseren van de verschillende verbeter- en ontwikkeltrajecten wordt in 2027 tijdelijk aanvullende capaciteit ingezet op het gebied van projectmanagement en specialistische expertise. Deze inzet is gericht op het waarborgen van voortgang en samenhang binnen de organisatieontwikkeling.

Algemeen (onvoorzien)
Tot slot worden middelen gereserveerd voor onvoorziene ontwikkelingen binnen het traject ‘basis op orde’, zodat flexibel kan worden ingespeeld op nieuwe inzichten of benodigde interventies.

III. Totaal bedrijfsvoeringslasten

	Begroting 2026		Begroting 2027	Meerjarenraming 2028	2029	2030
In aansluiting op meerjarenraming 2027-2029						
Personeelslasten (salarissen en inhuur)		*Formatie*				
IPO-bureau	14.963	*114,9*	16.145	15.881	15.881	15.881
BIJ12	17.517	*133,6*	18.428	18.428	18.249	18.249
Bedrijfsvoering	6.577	*59,8*	7.764	7.764	7.764	7.764
	39.057	*308,3*	42.337	42.072	41.893	41.893
Overipe personeelslasten (opleidingen etc)	1.537		1.825	1.825	1.825	1.825
Facilitaire lasten (huisvesting, ICT etc.)	5.669		5.182	4.161	4.161	4.161
Totaal	**46.263**		**49.344**	**48.058**	**47.879**	**47.879**

x € 1.000

Toelichting

In de Tussenrapportage 2026 en de Conceptbegroting 2027 zijn investeringsvoorstellen opgenomen in de bedrijfsfuncties binnen de bedrijfsvoering als onderdeel van het project Basis op orde - Bedrijfsvoering. Deze investeringen -die hiervoor inhoudelijk zijn toegelicht- zijn verwerkt in de Begroting 2027. De investeringen zijn deels incidenteel en deels structureel van aard. Structureel gezien komen de extra lasten uit op € 2,1 miljoen per jaar. Van dit bedrag is hierna per bedrijfsvoeringsfunctie een specificatie opgenomen.

- HR en organisatieontwikkeling: Incidenteel € 0,5 miljoen (2026-2027), structureel € 0,5 miljoen
- Financiële functie en Planning & Control: Incidenteel € 0,7 miljoen (2026-2027), structureel € 0,6 miljoen
- ICT en kantoorautomatisering: structureel € 1,0 miljoen
- Projectmanagement en organisatieontwikkeling: Incidenteel € 0,5 miljoen (2026-2027)
- Algemeen (onvoorzien): Incidenteel € 0,5 miljoen (2026-2027)

In de Begroting 2027 komen de totale bedrijfsvoeringslasten uit op afgerond € 49,3 miljoen. In de meerjarenraming 2028-2030 is dit bedrag € 1,3 miljoen lager wat veroorzaakt wordt door in 2027 incidenteel geraamde middelen voor Basis op orde.
De bedrijfsvoeringlasten (in 2027 totaal € 49,3 miljoen) worden integraal toegerekend aan de programma's naar rato van de aan deze programma's toerekenbare formatie.

- De personeelslasten voor IPO-bureau en BIJ12 (totaal € 34,6 miljoen) worden binnen de programma's als 'directe personeelslasten' geraamd.
- De personeelslasten voor de bedrijfsvoering én de overige lasten (totaal € 14,7 miljoen) worden binnen de programma's als 'Overige apparaatslasten' geraamd.

De lagere lasten vanaf 2028 werken door in de toerekening per programma.

Bijlage 1. Specificatie bijdragen per provincie 2027

		1. Bestuur- en Verenigings-zaken	2. Beleidsvoor-bereiding	3a. Onder-steuning provinciale uitvoering door BU12	3c. LISA**	3. Totaal	4. Overige ramingen en uitkeringen	Totaal
Te verdelen bedrag ->		**6.628**	**25.637**	**47.670**	**2.397**	**50.066**	**-3.037**	**79.294**
Provincie	**Proc. aandeel**							
Groningen	6,80%	450	1.742	3.240	61	3.301	-206	5.287
Fryslân	9,49%	629	2.432	4.522	112	4.634	-288	7.407
Drenthe	8,12%	538	2.081	3.870	84	3.954	-247	6.327
Overijssel	9,43%	625	2.417	4.495	163	4.658	-286	7.414
Flevoland	5,30%	351	1.359	2.527	80	2.607	-161	4.157
Gelderland	10,67%	707	2.736	5.086	274	5.360	-324	8.479
Utrecht	7,78%	516	1.994	3.708	222	3.930	-236	6.204
Noord-Holland	8,17%	541	2.094	3.893	481	4.374	-248	6.761
Zuid-Holland	9,16%	607	2.348	4.365	495	4.860	-278	7.536
Zeeland	5,96%	395	1.527	2.840	68	2.908	-181	4.649
Noord-Brabant	10,89%	722	2.793	5.192	355	5.548	-331	8.731
Limburg	8,25%	547	2.114	3.931		3.931	-250	6.342
Totaal	**100,00%**	**6.628**	**25.637**	**47.670**	**2.396**	**50.066**	**-3.037**	**79.294**

* In dit overzicht zijn de provincies in volgorde van Noord naar Zuid weergegeven.

** Hier is sprake van andere verdeelsleutels.

Bijlage 2. Specificatie lasten en baten

	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Meerjarenraming 2028	2029	2030
Lasten						
1. Bestuur- en Verenigingszaken						
1.1. Bestuurs- en Verenigingszaken	4.703	5.817	6.628	6.510	6.489	6.489
Tolaal lasten 1. Bestuur- en Verenigingszaken	**4.703**	**5.817**	**6.628**	**6.510**	**6.489**	**6.489**
2. Beleidsvoorbereiding						
2.1. Ruimte en Leefomgeving	6.793	3.474	4.796	4.726	4.712	4.712
2.2. Bereikbaarheid en Infrastructuur	1.372	1.390	1.400	1.378	1.374	1.374
2.3. Landelijk Gebied	7.121	9.240	9.186	8.668	8.654	8.654
2.4. Klimaat en Energie	2.387	2.783	2.900	2.849	2.839	2.839
2.5. Regionale economie en Cultuur	1.440	1.706	1.773	1.746	1.740	1.740
2.6. Financiën en Openbaar Bestuur	1.227	1.606	1.471	1.449	1.445	1.445
2.7. Digitalisering	2.735	2.485	3.266	3.133	3.129	3.129
2.8. Werkgeverszaken	735	1.213	1.259	1.242	1.238	1.238
Tolaal lasten 2. Beleidsvoorbereiding	**23.810**	**23.897**	**26.051**	**25.191**	**25.131**	**25.131**
3. Ondersteuning provinciale uitvoering door BIJ12						
3.1. Expertiseteam Stikstof & Natura 2000	10.404	8.386	8.047	7.961	7.944	7.944
3.2. Natuurinformatie en Natuurbeheer	24.372	19.167	19.829	20.086	20.456	20.856
3.3. Faunazaken	108.690	7.642	7.722	7.509	7.467	4.754
3.4. AdviesCommissie Schade Grondwater (ACS	1.558	1.232	1.277	1.261	1.257	1.257
3.5. Drugsafvaldumpingen	1.745	0	0	0	0	0
3.5. Gemeenschappelijke Beheer Organisatie	15.804	17.932	18.003	14.806	14.773	14.773
Tolaal lasten 3. Ondersteuning provinciale uitvo	**162.572**	**54.359**	**54.878**	**51.623**	**51.896**	**49.583**
4. Overige ramingen en uitkeringen						
4.1 Overige ramingen	0	-756	-3.037	-2.022	-2.009	-2.009
4.2 Overige uitkeringen	3.650	0	0	0	0	0
Tolaal lasten 4. Overige ramingen en uitkeringe	**3.650**	**-756**	**-3.037**	**-2.022**	**-2.009**	**-2.009**
Totaal generaal lasten	**194.736**	**83.317**	**84.519**	**81.302**	**81.506**	**79.193**
Baten						
1. Bestuur- en Verenigingszaken						
1.1. Bestuurs- en Verenigingszaken	0	0	0	0	0	0
Tolaal baten 1. Bestuur- en Verenigingszaken	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
2. Beleidsvoorbereiding						
2.1. Ruimte en Leefomgeving	165	0	0	0	0	0
2.2. Bereikbaarheid en Infrastructuur	0	0	0	0	0	0
2.3. Landelijk Gebied	0	450	300	0	0	0
2.4. Klimaat en Energie	584	0	0	0	0	0
2.5. Regionale economie en Cultuur	0	0	0	0	0	0
2.6. Financiën en Openbaar Bestuur	0	0	0	0	0	0
2.7. Digitalisering	578	0	113	0	0	0
2.8. Werkgeverszaken	0	0	0	0	0	0
Tolaal baten 2. Beleidsvoorbereiding	**1.327**	**450**	**413**	**0**	**0**	**0**
3. Ondersteuning provinciale uitvoering door BIJ12						
3.1. Expertiseteam Stikstof & Natura 2000	1.598	425	425	425	425	425
3.2. Natuurinformatie en Natuurbeheer	7.751	1.524	1.374	1.374	1.204	1.204
3.3. Faunazaken	-6.463	2.983	2.893	2.743	2.713	0
3.4. AdviesCommissie Schade Grondwater (ACS	0	0	0	0	0	0
3.5. Drugsafvaldumpingen	1.718	0	0	0	0	0
3.5. Gemeenschappelijke Beheer Organisatie	75	120	120	120	120	120
Tolaal baten 3. Ondersteuning provinciale uitvo	**4.680**	**5.052**	**4.812**	**4.662**	**4.462**	**1.749**
4. Overige ramingen en uitkeringen						
4.1 Overige ramingen	0	0	0	0	0	0
4.2 Overige uitkeringen	191.044	77.815	79.294	76.640	77.044	77.444
Tolaal baten 4. Overige ramingen en uitkeringe	**191.044**	**77.815**	**79.294**	**76.640**	**77.044**	**77.444**
Totaal generaal baten	**197.050**	**83.317**	**84.519**	**81.302**	**81.506**	**79.193**
Saldo	**-2.314**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

x € 1.000

Bijlage 3. Afkortingen

Afkorting	Volledige omschrijving
AAC	ambtelijke adviescommissie
ACSG	Adviescommissie Schade Grondwater
AEWA	Agreement on the Conservation of African-Eurasian Migratory Waterbirds
ANLb	agrarisch natuur- en landschapsbeheer
APPA	Algemene pensioen- en uitkeringswet politieke ambtsdragers
AV	Algemene Vergadering
BAC	bestuurlijke adviescommissie
BBL	Besluit bouwwerken leefomgeving
BBP	bruto binnenlands product
BeSI:	beschermde soorten Indicator
BKL	Besluit Kwaliteit Leefomgeving
BO	bestuurlijk overleg
BOFv	Bestuurlijk Overleg Financiële verhoudingen
BZK	(ministerie van) Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties
CEP	centraal economisch plan
CGBD	Catalogus Groenblauwe Diensten
CPB	Centraal Planbureau
CROW	Centrum Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw
DOVA	Decentrale OV-autoriteiten
DSM	digitaal stelsel mobiliteitsdata
EU	Europese Unie
EZK	(ministerie van) Economische Zaken en Klimaat
Faro	Uitvoeringsagenda Faro deel I is een ambitiedocument van én voor de erfgoedzorg in Nederland.
GBO	Gemeenschappelijke Beheer Organisatie
GGA	Gebiedsgerichte aanpak
GLB	gemeenschappelijk landbouwbeleid
HNP	Huis Nederlandse Provincies in Brussel
IBT	interbestuurlijk toezicht
ICT	Informatie- en Communicatietechnologie
IEC	Interprovinciale Ethische Commissie
IenW	(ministerie van) Infrastructuur en Waterstaat
IKN:	InformatieKaart Natuur
IPLG	Interprovinciaal Programma Landelijk Gebied
ITS	Intelligent Transport System
GS	Gedeputeerde Staten
KB	nationale bibliotheek van Nederland
KIA	kennis- en innovatieagenda's
KpVV	Kennisprogramma Verkeer en Vervoer
KRW	Kaderrichtlijn Water
LAM	Landelijke Aanpak Mobiliteitstransitie
LAN	Landelijk Actieprogramma Netcongestie
LCM	Life Cycle Management
LMS	Leer Management Systeem
LVVN	(ministerie van) Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
MIRT	Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport
MKB	midden- en kleinbedrijf

MRB	Motorrijtuigenbelasting
MVO	meerjarenagenda versterking omgevingsveiligheid
NDFF	Nationale Databank Flora en Fauna
NMP	Nationaal Milieuprogramma
NNN	Natuur Netwerk Nederland
NPE	Nationaal Plan Energiesysteem
OCW	(ministerie van) Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OV	openbaar vervoer
PAS	Programma Aanpak Stikstof
P&C	planning & control
P-CER	provinciale circulaire economie rapportage
PFAS	Per- en polyfluoralkylstoffen, door de mens gemaakte stoffen waar zorgen over bestaan
pMIEK	provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat
PPLG	provinciaal programma landelijk gebied
Q&A's	Questions & Answers (antwoorden op veelgestelde vragen)
RenL	Ruimte en Leefomgeving
RDA	Raad voor Dierenaangelegenheden
RES	regionale energiestrategie
RMP's	Regionale Mobiliteitsprogramma's
RNN	Rekenmodule Natuurkwaliteit Natuur Netwerk Nederland
ROB	Raad Openbaar Bestuur
ROM's	regionale ontwikkelingsmaatschappijen
SBI	stimulering bouwimpuls
Seveso	Sevesobedrijven zijn bedrijven waar men gevaarlijke stoffen produceert, verwerkt, behandelt of opslaat, bijvoorbeeld raffinaderijen, petrochemische ondernemingen, chemische fabrieken, aardoliedepots of opslagplaatsen voor explosieve stoffen. De naam Seveso verwijst naar een gemeente in het noorden van Italië.
SKNL	Subsidie Kwaliteitsimpuls Natuur & Landschap
SMP	Soortenmanagementplan
SNL	Subsidiestelsel Natuur en Landschap
SPN	samenwerkingsverband van Provinciale Ondersteuningsinstellingen voor Openbare Bibliotheken
Spuks	specifieke uitkeringen
SPV	Strategisch Plan Verkeersveiligheid
SVNL	Subsidie Verordening Natuur & Landschap
T&H	Toezicht en Handhaving
UBF	Uitvoering Bestuursakkoord Fietsparkeren
UDO's	Uitvoeringstoetsen Decentrale Overheden
UvW	Unie van Waterschappen
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VOB	Vereniging van Openbare Bibliotheken
VRO	Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening
VTE	vrijetijdseconomie
VTH	vergunningverlening, toezicht en handhaving
WACC	Weighted Average Cost of Capital
WBI	woningbouwimpuls
Wbni	Wet beveiliging netwerk- en informatiesystemen
WBS	Water – en bodem sturend
WCW	Wet collectieve warme
WMO	Wet maatschappelijke ondersteuning
WP	Wet personenvervoer

ZPW	Zelfstandige Publieke Werkgevers